

מבצע הכנה למתן תורה

"תפארת שבתפארת"

-קובץ לימוד-

תוכן: לימוד נושאי

מידות שבין אדם לחברו / מעלת וידיעת התורה / ענייני
חג השבועות

מקורות, טעמים, מנהגים ודינים

תלמוד, הלכה, מדרש, אגדה, חסידות ומוסר

יו"ל ע"י

תלמוד תורה ליובאוויטש חב"ד לוד ארה"ק ת"ו

שם התלמיד: _____ . כיתה: _____ .

מעין הקדמה

תלמיד יקר וחביב,

נמצאים אנו בימי ספירת העומר, ימי הכנה ועבודה לקראת חג מתן תורתנו, "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו".

ימי הכנה אלו דורשים מאיתנו לא רק ספירה בשם ומלכות אלא גם ובעיקר עשייה ופעולות טובות המסמלים את תיקון המידות והמעשים לקראת החג המופלא, פעולות כאלו אשר יסייעו לנו להיות מוכנים יותר ולהוכיח לקב"ה שגם לאחר 2000 שנות גלות אנו עומדים הכן מוכנים ודרוכים וראויים לאותו מעמד נפלא והפעם יחד עם משיח צדקנו ומלכנו בראשנו בגאולה האמיתית והשלמה שתהיה תיכף ומיד ממש!

בחוברת זו, אנו נעשה הכנה לימודית. נלמד מושגים, הלכות, מדרשים ואגדות, מוסר וחסידות. וכן הכנה נפשית ורוחנית בעזרת משימות שבועיות ופעולות טובות. שתי פעולות גדולות אלה, הכוללת מחשבה, ומעשה יהיו בבחינת 'קרבן שני הלחם' שנגיש לקב"ה לרגל חג השבועות ובוודאי יפעלו התעוררות הרצון אצל הקב"ה לפעול בעולם את תכלית הכוונה שלשמה ירדה נשמתנו לעולם, לעשות להשי"ת דירה בתחתונים ולפעול את בוא הגאולה והתגלות מלכא משיחא באופן של "למטה מעשרה טפחים ממש", "ונגלה כבוד ה' - וראו כל בשר יחדיו..." כפשוטו ממש!

מכיון שהנך תלמיד מתבגר בכיתות ו-ח, חוברת זו הוכנה במיוחד עבורך. גש למחנך ובקש לקבל את החוברת, השתתף בלימוד יומי ובמשימות השבועיות ובע"ה תצליח להתכונן כראוי ולעשות לרבי נשיא הדור נחת אמיתי כחייל וכ"תמים" אשר בצבא חיילי בית דוד.

בהצלחה רבה ומופלגה!

שער ההלכה

נושא א' – 'בין אדם לחבירו'

סימן כ"ט

סעיף א

האנשים חלוקים הם בדעותיהם - פרוש בטבעיהם, יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד, ויש שדעתו מישבת עליו, ואינו כועס כלל, או שהוא כועס פעם אחת בהרבה שנים. יש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח ביותר. יש שהוא בעל תאונה, שלא תשבע נפשו מחלץ בתאונה, ויש שהוא לב טהור מאד, ולא יתאנה אפלו לדברים מעטים שהגוף צריך להם. יש בעל נפש רחבה, שלא תשבע נפשו מכל ממון שבעולם, כענין שנאמר אוהב כסף לא ישבע כסף, ויש שהוא מקצר נפשו, ודי לו אפלו דבר מועט, שלא יספיק לו ולא ירדף להשיג די צרכו. יש שהוא מסגף עצמו ברעב. וקובץ על ידו, ומה שהוא אוכל משלו אוכלו בצער. ויש שהוא מפזר כל ממונו, וכן בכל המדות והדעות, כגון מהולל ואונן כילי ושוע אכזר ורחמן רך לבב ואמיץ לבב וכיוצא בהן

סעיף ב

הדרך הטוב והישר הוא, שירגיל האדם את עצמו ללכת בדרך אמצעי, לא יתאנה אלא לדברים שהגוף צריך להן, ואי אפשר לחית זולתו, כענין שנאמר צדיק אוכל לשבע נפשו. וכן לא יהא עמל בעסקיו, אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר טוב מעט לצדיק. ולא יקפץ ידיו ביותר וגם לא יפזר ממונו אלא יתן צדקה כפי מדת ידו ומלוה כראוי למי שצריך. ולא יהא מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא שמח כל ימיו בנחת, בסבר פנים יפות. וכן בשאר רב המדות, מי שהולך בדרך האמצעי נקרא חכם. - רמב"ם הלכת דעות פ"א

סעיף ג

הגאונה היא מדה רעה מאד, ואסור לאדם לנהג בה אפלו במעט, אלא ירגיל את עצמו להיות שפל- רוח, כמו שצוי חכמינו זכרונם לברכה, מאד מאד הוי שפל רוח, ואין תרגיל את עצמו להיות עניו ושפל רוח כל דבריו יהיו בנחת, ראשון כפוף עיניו לביטוי למטה ולבדד למעלה. וכל אדם יהא חשוב בעיניו שהוא גדול ממך. אם הוא תלמיד חכם יותר ממך, הרי אתה מחיב לכבדו. וכן אם הוא עשיר ממך, גם כן אתה מחיב לכבדו, כדמצינו רבי היה מכבד עשירים. ותחשב בהיות כי השם יתברך נתן לו עשר, מסתמא ראוי הוא לכך. ואם הוא קטן ממך בחכמה או בעשר, תחשב כי הוא יותר צדיק ממך, כי הוא אם עובר איזה עברה, נחשב כשוגג ואנוס, ואתה אם עברת עברה אתה מזיד. אם כה תחשב תמיד, לא תוכל להתגאות וטוב לך

סעיף ד

וכן הפעם היא מדה רעה מאד וראוי לאדם להתרחק ממנה מאד. וירגיל את עצמו שלא יכעס אפלו על דבר שראוי לכעס. ואם צריך להטיל אימה על בניו ובני ביתו יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם, ויתהא דעתו מישבת בינו לבין עצמו. אמר ליה אליהו לרב יהודה אחיה דרב סלא חסידא, לא תרתח ולא תחטי - לא תכעס, שמתוך הכעס אתה בא לידי חטא לא תרני - לא תשתכר ביין ולא תחטי. עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל הכועס כאלו עובד עבודת אילים, וכל מיני גיהנם שולטין בו,

שְׁנֵאמַר וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבָּד, וְהַעֲבִיר רָעָה מִבְּשָׂרָד וְאִין רָעָה אֶלָּא גְּהִינָם, שְׁנֵאמַר וְגַם -רָשָׁע לְיוֹם רָעָה. בַּעֲלֵי כַּעַס אֵין חֲיִיָּהֶם חַיִּים, לְפִיכָד צוּר לְהִתְרַחֵק מִן הַכַּעַס, עַד שִׁינְהִיג עֲצָמוֹ שְׁלֵא יִרְגִישׁ אֶפְלוּ לְדַבְּרִים הַמְכַּעֲסִים. וְזוֹ הִיא דִּרְדָּה הַטּוֹבָה וְדִרְדָּה צַדִּיקִים, שֶׁהֵם עֲלוּבִין וְאֵינָם עוֹלָבִין, שׁוֹמְעִין חֲרָפָתָם וְאֵינָן מְשִׁיבִין, עוֹשִׂין מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִים בִּיסוּרִים, עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אוֹמֵר וְאוֹהֲבֵיו כָּצִאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ

סעיף ה

לְעוֹלָם יִרְבֶּה אָדָם בְּשִׁתְיָקָה, וְלֹא יִדְבֵּר אוֹ בְּדַבְּרֵי תוֹרָה, אוֹ בְּדַבְּרִים שֶׁהוּא צָרִיד לְחַיֵּי גּוֹפּוֹ. וְאֶפְלוּ בָּמָה שֶׁצָּרִיד לְצָרְכֵי גּוֹפּוֹ, לֹא יִרְבֶּה דְּבָרִים. וְכִבֵּר אֲמָרוֹ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה כָּל הַמְרַבֶּה דְּבָרִים מִבֵּיא חֶטָּא. וְאֲמָרוֹ לֹא מְצֵאתִי לְגוֹף טוֹב מִשִּׁתְיָקָה. וְאֲמָר רַבָּא מַאי דְּכָתִיב מוֹת וְחַיִּים בִּיד לְשׁוֹן. דְּבַעֲי חַיִּים בְּלִשְׁנָה - יַעֲסוֹק בְּדַבְּרֵי תוֹרָה דְּבַעֲי מוֹת בְּלִשְׁנָה - יַעֲסוֹק בְּדַבְּרֵי שְׁטוֹת

סעיף ו

לֹא יֵהָא אָדָם בַּעַל שְׁחוֹק וּמִהֲתַלּוֹת, וְלֹא עָצֵב וְאוֹיֵן אֶלָּא שְׂמֵחַ. כִּד אֲמָרוֹ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה שְׁחוֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ, מְרַגִּילִין אֶת הָאָדָם לַעֲרוֹה, וְכֵן לֹא יֵהָא בַּעַל נֶפֶשׁ רַחֲבָה, נִבְהָל לְהוֹן, וְלֹא עָצֵב וּבִטֵּל מִמְּלָאכָה, אֶלָּא בַּעַל עֵין טוֹבָה, מִמַּעַט בַּעֲסָק, וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. וְאוֹתוֹ הַמַּעַט שֶׁהוּא חִלְקוֹ יִשְׂמַח בּוֹ. כִּד אֲמָרוֹ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה הַקְּנָאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכְּבוֹד. מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם וְצָרִיד הָאָדָם לְהִתְרַחֵק מֵהוֹן - רַמְבַּ"ם פ"ב

סעיף ז

שְׂמֵחַ יֵאמֹר הָאָדָם הוֹאִיל וְהַקְּנָאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכְּבוֹד וְכִיּוּצָא בָּהֶם, דִּרְדָּה רָעָה הוּא, שֶׁמוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם, אֶפְרוּשׁ מֵהוֹן בְּיוֹתֵר, וְאִתְרַחֵק לְצַד הָאַחֲרוֹן, עַד שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בָּשָׂר, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, וְלֹא יִשָּׂא אִשָּׁה, וְלֹא יֵשֵׁב בְּדִירָה נְאֻה, וְלֹא יִלְבֹּשׁ מַלְבוּשׁ נְאֻה, אֶלָּא יִלְבֹּשׁ שֵׁק וְכִדּוּמָה, גַּם זֶה דִּרְדָּה רָעָה הִיא, וְאִסּוּר הוּא לִילֵד בָּהּ. הַמְהִלָּד בְּדִרְדָּה זֶה נִקְרָא חוּטְא, שֶׁהִרִי כְּתִיב בְּנִזִּיר, וְכִפֹּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חֶטָּא עַל-הַנֶּפֶשׁ, וְאֲמָרוֹ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה וּמָה אִם נִזִּיר שְׁלֵא פָּרַשׁ אֶת עֲצָמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן צָרִיד כְּפָרָה. הַמוֹנֵעַ אֶת עֲצָמוֹ מִכָּל דְּבָר וְדָבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְפִיכָד צוּר רְבוּתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה שְׁלֵא יִמְנַע הָאָדָם, אֶלָּא מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִתּוֹרָה אִסְרָה לָנוּ, וְלֹא יֵאָסֵר עַל עֲצָמוֹ בְּנִדְרִים וּבִשְׁבוּעוֹת דְּבָרִים הַמְתִּירִים. כִּד אֲמָרוֹ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה לֹא דִיֵּד מַה שֶׁאִסְרָה תוֹרָה, אֶלָּא שֶׁאַתָּה אוֹסֵר עָלֶיךָ דְּבָרִים הַמְתִּירִים. וְאִסְרוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה לְסַגֵּף אֶת עֲצָמוֹ בְּתַעֲנִית יוֹתֵר מִן הָרְאוּי. וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכִיּוּצָא בָּהוֹן, אֲמָר שְׁלֵמָה הַמִּלֵּךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם אֵל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה, וְאַל תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר, לָמָּה תִּשְׁוִימוּ. וְאֲמָר פֶּלֶס מַעְגַּל רִגְלָךְ וְכָל דְּרָכֶיךָ כִּנּוֹ

סעיף ח

כִּבֵּר כְּתִבְנוּ - בְּסִימָן א' סַעִיף ג' מֵאֲמָר (הוֹדָה בּוֹן תִּימָא הוּי עוֹ כְּנִמֵּר כּו' שְׁלֵא יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי בְּנֵי אָדָם הַמְלַעֲיָגִים עָלָיו בַּעֲבוּדַת הַבוּרָא יִתְבַּרֵּךְ שְׁמוֹ, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם, לֹא יַעֲנֶה אוֹתָם דְּבָרֵי עֲזוּת, שְׁלֵא יִקְנֶה קִנְיָן בְּנִפְשׁוֹ לְהִית עוֹ פְּנִים, אֶפְלוּ שְׁלֵא בְּמִקּוֹם עֲבוּדָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ שְׁמוֹ. - או"ח סִימָן א

סעיף ט

וְכֵן אֵין לְהִתְקוּטֵט בְּשָׁבִיל אֵיזָה מַצּוֹה כְּגוֹן, לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֵי הַתֵּבָה, אוֹ לַעֲלֹת לְתוֹרָה וְכִדּוּמָה, כְּדִמְצִינוּ בְּלַחֵם הַפְּנִים, אִף שֶׁהוּא מַצּוֹה לְאָכְלוֹ, שְׁנִינוּ הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִים יְדֵיהֶם וְהַגְרָגְרִין חוּטְפִין וְאוֹכְלִין. - או"ח סִימָן נ"ג

סעיף י

טָבַע הָאָדָם הוּא, לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּמַעֲשָׂיו, אַחֵר רָעִיו וְחֻבְרָיו וְאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ, לְפִיכָד צָרִיד הָאָדָם לְהִתְחַבֵּר לְצַדִּיקִים, וְלִישֵׁב אֲצֵל הַחֲכָמִים תַּמִּיד, כִּדִּי שְׂיִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. וְיִתְרַחֵק מִן הָרָשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֲשָׁד,

כְּדֵי שֶׁלֹא יִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יַחְכֵּם, וְרוֹעָה כְּסִילִים יְרוּעַ. וְאוֹמֵר אֲשֶׁרִי הָאִישׁ וְגו'. וְאִם הוּא דָר בְּעִיר שְׂמִנְהִיגָה רָעִים, וְאִין אֲנִשְׁיָהּ, הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, יֵלֶךְ מִשָּׁם לְדוֹר בְּעִיר שְׂאֲנִשְׁיָהּ צְדִיקִים וְנוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ טוֹבִים

סעיף יא

מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַדְבִּיק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים כְּדֵי לִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, כְּעִנְיָן שְׂנֵאֲמַר וְבוֹ תִּדְבֹּק. וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְהַדְבִּיק בְּשִׂכְיָהּ, אֲלֹא כִּד פֶּרֶשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּהּ הַדְבִּיק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל שִׁישָׂא בֵּת תַּלְמִיד חֲכָם וְנִשְׂא בֵּיתוֹ לְתַלְמִיד חֲכָם. וְלֵאכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְלַעֲשׂוֹת פְּרָקְמֻטָּא לְתַלְמִיד חֲכָם, וְלִהְתַּחַבֵּר אֲלֵיהֶם בְּכָל מִיּוֹנֵי חַבּוּר, שְׂנֵאֲמַר וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ. וְכֵן צוּר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּהּ וְאֶמְרוּ, וְהוּי מִתְאַבֵּק בַּעֲפֹר רַגְלֵיהֶם וְשׁוֹתָהּ בַּצֵּמָא אֶת דְּבָרֵיהֶם

סעיף יב

מִצְוָה עַל כָּל אָדָם, לֶאֱהָב אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּגוֹפוֹ, שְׂנֵאֲמַר וְאֶהְבֶּתָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹד לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ - וְעֵינִין לִקְמוֹן סִי לִי סַעִי ד', וְלַחוּס עַל מְמוֹנּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא חָס עַל מְמוֹן שְׁלוֹ, וְרוֹצֵה בְּכַבּוֹד עֲצָמוֹ. וְהַמִּתְכַּבֵּד בְּקִלּוֹן חֲבֵרוֹ, [אף -על- פִּי שְׂאִין חֲבֵרוֹ עוֹמֵד שָׁם, וְלֹא הִגִּיעַ לוֹ בִּשְׁתִּי, וְלֹא בִישׁוֹ אֲלֹא עָרַךְ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְחֻקְמָתוֹ, לְמוֹל מַעֲשֵׂה חֲבֵרוֹ, אוֹ חֻקְמָתוֹ, כְּדֵי שִׁיִּרְאֶה מְכַלְלוֹ, שֶׁהוּא מְכַבֵּד וְחֲבֵרוֹ בְּזוּי, אִין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא] עַד שִׁישׁוּב בְּתִשְׁבּוּבָה שְׁלֵמָה. [- רַמְבַּ"ם ה' תִּשְׁבּוּבָה פ"ד ה"ד

סעיף יג

כָּל הַשּׁוֹנֵא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּלִבּוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שְׂנֵאֲמַר לֹא תִשָּׁנֵא אֶת אַחִיד בְּלִבְבֶּךָ - עֵי לִקְמוֹן סִי קַפִּיט סַעִיף ה'. וְאִם חָטָא אִישׁ כְּנִגְדּוֹ, לֹא יִשְׁטַמְנוּ וְיִשְׁתַּקּוּ, כְּמוֹ שְׂנֵאֲמַר בְּרִשְׁעִים וְלֹא דָבַר אֲבִשְׁלוֹם עִם אֲמִנוֹן לְמַרְעֵי וְעַד טוֹב, כִּי שָׂנֵא אֲבִשְׁלוֹם אֶת אֲמִנוֹן, אֲלֹא מִצְוָה עָלָיו לְהוֹדִיעוֹ וְלֹמַר: לָמָּה עֲשִׂיתָ לִּי כֵךְ וְכֵךְ, וְלָמָּה חָטָאתָ לִּי בְּדַבָּר זֶה? שְׂנֵאֲמַר הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ. וְאִם חָזַר וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ, צָרִיךְ לְמַחֵל לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה אֲכָזְרִי, שְׂנֵאֲמַר וַיִּתְּפֹלֵל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים - שִׁירָפָא אֶת אַבִּימֶלֶךְ - רַמְבַּ"ם פ"ו, בְּאֲבוֹת דְּרַבִּי נֵתָן - סוּף פָּרָק ט"ז וְשִׁנְאָת הַבְּרִיּוֹת כִּיצַד. מְלַמֵּד שֶׁלֹא יִכְּוֹן אָדָם לֹמַר: אֶהָב אֶת הַחֲכָמִים, וְשָׂנֵא אֶת הַתַּלְמִידִים, אֶהָב אֶת הַתַּלְמִידִים, וְשָׂנֵא אֶת עַמִּי הָאֶרֶץ, אֲלֹא אֶהָב אֶת כָּלָם וְשָׂנֵא אֶת הָאֶפִיקוֹרְסִים, וְהַמִּסִּיתִים וְהַמְדִּיחִים וְכֵן הַמְסוּרוֹת. וְכֵן דָּוִד אָמַר מִשְׁנֵאִיד ה', אֲשָׁנֵא וּבִתְקוּמָמִיד אֶתְקוּטִט, תְּכַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאָתִים, לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי, הֲלֹא הוּא אוֹמֵר, וְאֶהְבֶּתָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹד אֲנִי ה', מַה טַּעַם, כִּי אֲנִי בְּרֵאֲתִיו. וְאִם עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עֲמֵךְ, אֶתָּה אוֹהֵב. וְאִם לֹא אוֹהֵב אֶתָּה אוֹהֵב

סעיף יד

אֲסוּר לְאָדָם לְבַקֵּשׁ דִּין מִן הַשָּׁמַיִם עַל חֲבֵרוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ רָעָה. וְדוֹקָא בְּדֹאֵית לִיה דִּינָא בְּאַרְעָא. וְכָל הַצּוֹעֵק עַל חֲבֵרוֹ - שִׁיעֲנֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, הוּא נֶעֱנֵשׁ תַּחֲלָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָפְלוּ לִית דִּינָא בְּאַרְעָא, אֲסוּר לְצַעֵק עָלָיו, אֲלֹא אִם כֵּן הוֹדִיעוֹ תַּחֲלָה - חו"מ סִימָן תכ"ב

סעיף טו

הַרְוָאָה אֶת חֲבֵרוֹ שְׁחָטָא, אוֹ שֶׁהִלָּךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב מִצְוָה לְהַחֲזִירוֹ לְמוּטָב, וְלְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא חוֹטָא בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים, שְׂנֵאֲמַר הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ. וְהַמּוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּדַבָּרִים שְׂבִינּוֹ לְבִינּוֹ בֵּין בְּדַבָּרִים שְׂבִינּוֹ לְבִין הַמָּקוֹם, צָרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ בֵּינוֹ לְבִין עֲצָמוֹ, וְיִדְבֵּר לוֹ בְּנִחָת וּבְלִשׁוֹן רַכָּה, וְיִוִּדְעוּ שְׂאִינוֹ אוֹמֵר לוֹ, אֲלֹא לְטוֹבָתוֹ, לְהַבִּיאוֹ לַחֲיֵי עוֹלָם הַבָּא. וְכָל

שְׁאֵפֶשֶׁר בְּיָדוֹ לְמַחַת, וְאֵינוֹ מוֹחָה, הוּא נִתְפָּס בַּעֲוֹן זֶה, כִּינּוֹן שְׁהִיָּה
אֶפְשָׁר לוֹ לְמַחַת - רַמְבַּ"ם פ"ו

סעיף טז

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהוּא מְדַמֶּה שִׁישְׁמַע לוֹ. אֲבָל אִם יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁלֹּא
יִשְׁמַע לוֹ, אֲסוּר לְהוֹכִיחוֹ, דֹּאמֶר רַבִּי אֵילְעָא מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי
שְׁמַעוֹן, כְּשֶׁשׁ שְׁמַצִּיחָה עַל אָדָם לומר דְּבַר הַנִּשְׁמַע כִּי מַצִּיחָה עַל אָדָם,
שֶׁלֹּא לומר דְּבַר שְׁאֵינוֹ נִשְׁמַע. רַבִּי אֲבָא אומר חוֹבָה שְׁנֵאמַר אֵל תּוֹכַח
לֹץ פֶּן יִשְׁנֹאדָה, הוֹכַח לְחָכְם וְיִאָּהֲבָדָה. (יבמות דף ס"ה ע"ב - או"ח סימן תר"ח

סעיף יז

אֲסוּר לְאָדָם לְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּדַבּוּר בֵּין בְּמַעֲשֶׂה, וְכָל שֶׁכֵּן בְּרַבִּים.
וְאִמְרוּ זְכוּרִים לְבִרְכָּה הַמְלִבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
עוֹד אִמְרוּ זְכוּרִים לְבִרְכָּה נִחַ לְאָדָם לְהַפִּיל אֶת עַצְמוֹ לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ, וְאֵל
לְבִין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, שְׁנֵאמַר הִיא מוֹצֵאת. וְהִיא שְׁלָחָה אֵל חֲמִיָּה
לֵאמֹר, לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ, אֲנֹכִי הִרָּה. וְלֹא אִמְרָה לוֹ בְּפִרוּשׁ אֵלֶּה בְּרָמִז.
אִם יוֹדֵה יוֹדֵה, וְאִם לֹא, לֹא תִפְרָסֶמוּ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לְהִזָּהֵר מֵאֵד, שֶׁלֹּא
לְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, וְלֹא יִקְרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁם שֶׁהוּא
בוֹשׁ, וְלֹא יִסְפֹּר לְפָנָיו דְּבַר שֶׁהוּא בוֹשׁ מִמֶּנּוּ. וְאִם חָטָא כִּנְגִידוֹ וְהוּא צָרִיךְ
לְהוֹכִיחוֹ, לֹא יִכְלִימֶנּוּ, שְׁנֵאמַר וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חָטָא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים
בְּדָבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לְחֲבֵרוֹ. אֲבָל בְּדָבָרִי שְׁמַיִם, אִם לֹא חִזֹּר כְּשֶׁהוֹכִיחוֹ
בְּסִתֵּר, מְכַלִּימִין אוֹתוֹ בְּרַבִּים, וּמִפְרָסִימִים חָטָאוֹ, וּמַחְרִפִּים אוֹתוֹ בְּפָנָיו,
וּמְבַזִּין וּמְקַלְלִין אוֹתוֹ, עַד שִׁיחֲזֹר לְמוֹטָב, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ, כָּל הַנְּבִיאִים
בִּישְׁרָאֵל, וְאֵין בּוֹ מְשׁוּם אוֹנָאת דְּבָרִים, שְׁנֵאמַר וְלֹא תוֹנוּ. אִישׁ אֵת
עֲמִיתוֹ וּפִרְשׁוּ רַבּוּתֵינוּ זְכוּרִים לְבִרְכָּה עֲמִיתוֹ, עִם שְׁאֵתָד בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת
הַזִּהְיָה הַתּוֹרָה עַל אוֹנָאתוֹ, וְאֵל אוֹנָתוֹ, וְלֹא חִזֹּר בּוֹ, לְאַחֵר
שֶׁהוֹכִיחוֹהוּ בְּסִתֵּר וּבְלִשׁוֹן רַכָּה

סעיף יח

מִי שֶׁחָטָא חֲבֵרוֹ כִּנְגִידוֹ, וְלֹא רָצָה לְהוֹכִיחוֹ, וְלֹא לְדַבֵּר לוֹ כְּלוּם וּמַחֲל לוֹ בְּלִבּוֹ,
וְלֹא שִׁטְמוֹ וְלֹא הוֹכִיחוֹ, הֲרִי זֶה מַדַּת חֲסִידוֹת. לֹא הַקְפִּידָה הַתּוֹרָה אֵלֶּה עַל
הַמִּשְׁטָמָה

סעיף יט

חֵיב אָדָם לְהִזָּהֵר בִּיתּוּמִים וְאֶלְמָנוֹת, שֶׁלֹּא יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֵלֶּה רַכּוֹת, וְיִנְהַג
בָּהֶן מִנְהַג כְּבוֹד. וְלֹא יִכְאִיבֵם אֶפְלוּ בְּדָבָרִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּפְשָׁן שְׁפִלָּה מֵאֵד,
וְרוֹחוֹ נִמּוּכָה, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא בַּעֲלֵי מָמוֹן. אֶפְלוּ אֶלְמָנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וִיתּוּמָיו
מִזְהָרִים אָנוּ עֲלֵיהֶן, שְׁנֵאמַר כָּל אֶלְמָנָה וִיתוֹם לֹא תַעֲנוּן. בְּרִית כָּרַת לָהֶם
מִי שְׁאֵמַר וְהִיא הָעוֹלָם, שֶׁכָּל זָמָן שֶׁהוּא צוֹעֵקִין, מַחֲמַת הַחֲמִס
שֶׁנַּעֲשֶׂה לָהֶם הֵם נַעֲנִים שְׁנֵאמַר כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי, שְׁמַע אֲשַׁמַּע
צַעֲקָתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁעֲנָה אוֹתָן לְצָרָה עַצְמוֹ. אֲבָל עֲנָה אוֹתָם
הָרַב, כִּדִּי לְלַמֵּד תּוֹרָה אוֹ אֲמֻנוֹת, אוֹ לְהוֹלִיכֵן בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל הֲרִי זֶה מִתֵּר.
וּמִכָּל מְקוֹם יִשְׁגִּיחַ לְנִהְלָם בְּנִחַת וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים, שְׁנֵאמַר כִּי ה' יָרִיב
רִיבָם אֶחָד יְתוֹם מֵאֵב וְאֶחָד יְתוֹם מֵאֵם, וְעַד אֵימָתִי נִקְרָאִים יְתוּמִים לְעֵנָן
זֶה. עַד שִׁיְהִיוּ יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת כָּל צָרָתָם בְּעַצְמָם, כְּשֶׁאֵר כָּל הַגְּדוֹלִים

סעיף כ

צָרִיךְ הָאָדָם לְהִזָּהֵר, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אֵיזָה דְּבַר, שִׁיכּוֹלִין לַחֲשֹׁד אוֹתוֹ
שֶׁעָשֶׂה דְּבַר עֲבֵרָה, - אָף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּדִמְצִינוֹ שֶׁהַכֹּהֵן
הַתּוֹרֵם אֶת הַלְשָׁכָה לֹא הָיָה נִכְנָס בְּבִגְדֵי הָעֲשׂוּי. בַּעֲנָן שִׁיכּוֹלִין לַחֲטֹמִין
בּוֹ אֵיזָה דְּבַר, לְפִי שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְצַאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא צָרִיךְ
לְצַאת יְדֵי הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא שְׁנֵאמַר, וְהִיִּיתֶם נִקְיִים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל.
וְאִמְרוּ וּמִצָּא חֵן וְשִׁכָּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם

סעיף כא

מדת חסידות שלא לקבל מתנה, רק לבטח בה' שיתן לו די מחסורו,
שנאמר וְשׂוֹנְאָה מִתְּנוּת יְחִיָּה

סימן ל'

סעיף א

כתיב לא תלך רכיל בעמך, איזהו רכיל, זה שטוען דברים, והולך מזה לזה, ואומר: כך אמר פלוני, כך וכך שמעתי על פלוני, אף על פי שהוא אמת וגם אין בו גנות הרי זה עובר בלאו, והוא עון גדול, וגורם להרג נפשות מישראל, לכך נסמך לו, ולא תעמד על דם רעד. צא וילמד מה ארע לדואג האדומי, שאמר לשאול כי אחימלך נתן לדוד צדה וחרב. אף- על-פי שהדבר היה אמת. וגם לא הוי גנות לאחימלך, שהרי לא עשה בזה שום מעשה רע, וגם אם שאול בעצמו היה שואל לאחימלך, היה אומר לו מה שעשה, כי לא נתפון לחטא בזה נגד שאול, עם כל זה גרם הרכילות של דואג, שנהרגו כמה כהנים - רמב"ם וכסף משנה הל' דעות פרק ז

סעיף ב

יש עון גדול מזה עד מאד, והוא בכלל לאו זה, והוא לשון הרע. והוא המספר בגנות חברו אף- על- פי שאומר אמת. אבל האומר שקר, נקרא מוציא שם רע על חברו. אבל בעל לשון הרע, זה שיושב ואומר: כך וכך עשה פלוני, כך וכך היו אבותיו, כך וכך שמעתי עליו, ואומר דברים של גנאי. על זה אמר הכתוב וכתת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. המקביל לשון הרע הוא גרוע יותר מן האומר, ולא נחתם גזר-דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע בלבד - רמב"ם פרק ז

סעיף ג

עד היכן לשון הרע. שאל אחד לחברו, אנה אמצא אש. ואמר לו: היכן נמצא אש, בבית פלוני, שיש לו הרבה בשר ודגים, ומבשלים שם תמיד - ערכין דף ט"ו ע"ב הגהות מיימוני מ"א ומחצית השקל סימן קנ"ו

סעיף ד

ויש דברים שהם אבק לשון הרע. כיצד. אמר שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה, וכיוצא בדברים אלו. וכן המספר בטובות חברו בפני שונאיו, הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שישפירו בגנותו. ועל זה הענין אמר שלמה מברך רעהו בקול גדול, בבקר השכם קללה תחשב לו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו. וכן המספר לשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש, כמו שאינו מדבר בשנאה, הוא ששלמה אמר בחכמתו כמתלהלה היורה זיקים חצים ומוות... ואומר הלא משחק אני. וכן המספר לשון הרע, ברמאות, שעושה עצמו כאילו מספר רק לפי תמו, ואינו יודע שזהו לשון הרע, וכשגוערין בו, אומר, איני יודע שזהו לשון הרע, או שאילו מעשיו של פלוני

סעיף ה

אחד המספר לשון הרע בפני חברו או שלא בפניו, והמספר דברים שגורמים, אם נשמעו איש מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו. ואפלו להצר לו או להפחידו, הרי זה לשון הרע. ואם כבר נאמרו הדברים בפני שלשה, מסתמא כבר נתפרסם הדבר. ואם ספר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע, והוא שלא יתפון להעביר הקול ולגלותו יותר. מה תקנתו של אדם שלא יבא לידי לשון הרע. אם תלמיד חכם הוא, יעסק בתורה, ואם עם הארץ הוא, ישפיל דעתו - רמב"ם וגמרא שם

סעיף ו

אמר ר' ירמיה בר אבא, ארבעה כחות אין מקבלות פני שכניה, פת לצים, וכת חנפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע. פת לצים, דכתיב משך ידו את לוצצים - פרש רש"י משך ידו הקדוש ברוך הוא מהיות את לוצצים. פת חנפים דכתיב, כי לא לפניו חנף זבא. פת שקרים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. פת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרף רע - ופרש רש"י, לא יגור עמך רע, וגבי מספרי לשון הרע כתיב, דכתיב בההוא פרשתא כי אין בפייה נכונה וגו' צדיק אתה ה', לא יגור במגורך רע - סוטה סוף פ' ז ואמרו רבותינו זכרונם לברכה כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודת אלילים דכתיב ויהי בצהרים ויהתל בהם אליהו וגו'

סעיף ז

הנוקם מחברו עובר בלא תעשה שנאמר לא תקום. וכיצד היא הנקימה. אמר לחברו. השאילני קרדמך, אמר לו: איני משאילך. למחר היה חברו צריך לשאל ממנו. אמר לו חברו, השאילני קרדמך. אמר לו, איני משאילך כמו שאתה לא השאלתני כפאשר שאילתי ממך, הרי זה נוקם ועובר בלאו. אלא כשיבא לו לשאל, יתן בלב שלם, ולא יגמל לו כפאשר גמלו, אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו, על כל דברי העולם, שאצל המבינים הכל דברי הכל והבאי, ואינו פדאי לנקם עליהם. וכן אמר דוד המלך עליו השלום, אם גמלתי שולמי רע ואחלצה וגו' - אסור קללה כתבנו בסימן ו' סעיף ג

סעיף ח

אם תרצה להנקם מאויבך. תוסיף מעלות טובות ותלך בדרך ישרים, ובזה ממילא תנקם משונאיך, כי הוא יצטער על מדותיך, ויתאבל בשמעו שמך הטוב. אבל אם תעשה מעשים מכערים, אז ישמח שונאיך על קלונך וחרפתך, והנה הוא מתנקם בך

סעיף ט

כל הנוטר לאחד מישראל. עובר בלא תעשה שנאמר ולא תטר את בני עמך. כיצד היא הנטירה. ראובן שאמר לשמעון: השאילני דבר פלוני, ולא רצה שמעון. לימים בא שמעון לשאל איזה חפץ מראובן, ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך ואיני כמותך, לא אשלים לך כמעשיך. העושה כזה, עובר בלא תטר, אלא ימחה הדבר מלבבו, ולא יזכרנו כלל. וזו היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ, ומשאם ומתנם של בני אדם זה עם זה - רמב"ם שם

סעיף א

האנשים חלוקים הם בדעותיהם - פרוש בטבעיהם, יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד, ויש שדעתו מישבת עליו, ואינו כועס כלל, או שהוא כועס פעם אחת בהרבה שנים. יש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח ביותר. יש שהוא בעל תאוה, שלא תשבע נפשו מהלך בתאוה, ויש שהוא לב טהור מאד, ולא יתאוה אפלו לדברים מעטים שהגוף צריך להם. יש בעל נפש רחבה, שלא תשבע נפשו מכל ממון שבעולם, כענין שנאמר אוהב כסף לא ישבע כסף, ויש שהוא מקצר נפשו, ודי לו אפלו דבר מועט, שלא יספיק לו ולא ירדף להשיג די צרכו. יש שהוא מסגף עצמו ברעב. וקובץ על ידו, וימה שהוא אוכל משלו אוכלו בצער. ויש שהוא מפזר כל ממונו, וכן בכל המדות והדעות, כגון מהולל ואונן כילי ושושע אכזר ורחמן רך ללב ואמיץ ללב וכיוצא בהן

סעיף ב

הדרך הטוב והישר הוא, שינגיל האדם את עצמו ללכת בדרך אמצעי, לא יתאנה אלא לדברים שהגוף צריך להן, ואי אפשר לחית זולתו, פענן שנאמר צדיק אוכל לשבע נפשו. וכן לא יהא עמל בעסקיו, אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה, פענן שנאמר טוב מעט לצדיק. ולא יקפץ ידיו ביותר וגם לא יפזר ממונו אלא יתן צדקה כפי מפת ידו ומלוה כראוי למי שצריך. ולא יהא מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא שמח כל ימיו בנחת, בסבר פנים יפות. וכן בשאר רב המדות, מי שהולך בדרך האמצעי נקרא חכם. - רמב"ם הלכת דעות פ"א

סעיף ג

הגאונה היא מדה רעה מאד, ואסור לאדם לנהג בה אפלו במעט, אלא ירגיל את עצמו להיות שפל-רוח, כמו שצונו חכמינו זכרונם לברכה, מאד מאד הוי שפל רוח, ואיך תרגיל את עצמך להיות עניו ושפל רוח כל דבריו יהיו בנחת, ראשך כפוף עיניך נביטו למטה ולבך למעלה. וכל אדם יהא חשוב בעיניך שהוא גדול ממך. אם הוא תלמיד חכם יותר ממך, הרי אתה מחיב לכבדו. וכן אם הוא עשיר ממך, גם כן אתה מחיב לכבדו, כדמצינו רבי הנה מכבד עשירים. ותחשב בהיות כי השם יתברך נתן לו עשר, מסתמא ראוי הוא לך. ואם הוא קטן ממך בחכמה או בעשר, תחשב כי הוא יותר צדיק ממך, כי הוא אם עובר איזה עברה, נחשב כשוגג ואנוס, ואתה אם עברת עברה אתה מזיד. אם כה תחשב תמיד, לא תוכל להתנאות וטוב לך

סעיף ד

וכן הפעם היא מדה רעה מאד וראוי לאדם להתרחק ממנה מאד. וינגיל את עצמו שלא יכעס אפלו על דבר שראוי לכעס. ואם צריך להטיל אימה על בניו ובני ביתו יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי לנסרם, ותהא דעתו מישבת בינו לבין עצמו. אמר ליה אליהו לרב יהודה אחיה דרב סלא חסידא, לא תרתח ולא תחטי - לא תכעס, שמתוך הפעם אתה בא לידי חטא לא תרוי - לא תשתפר ביין ולא תחטי. עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל הכועס כאלו עובד עבודת אלילים, וכל מיני גיהנם שולטין בו, שנאמר והסר כעס מלבך, והעבר רעה מבשרך ואין רעה אלא גהינם, שנאמר וגם - רשע ליום רעה. בעלי כעס אין חייהם חיים, לפיכך צוה להתרחק מן הכעס, עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפלו לדברים המכעיסים. וזו היא דרך הטובה ודרך צדיקים, שהם עלובין ואינם עולבין, שומעין חרפתם ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחים ביושרים, עליהם הכתיב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו

סעיף ה

לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר או בדברי תורה, או בדברים שהוא צריך לחיי גופו. ואפלו במה שצריך לצרכי גופו, לא ירבה דברים. וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל המרבה דברים מביא חטא. ואמרו לא מצאתי לגוף טוב משתיקה. ואמר רבא מאי דכתיב מות וחיים ביד לשון. דבעי חיים בלשנה - יעסוק בדברי תורה דבעי מות בלשנה - יעסוק בדברי שטות

סעיף ו

לא יהא אדם בעל שחוק ומהתלות, ולא עצב ואונן אלא שמח. כך אמרו זכרונם לברכה שחוק וקלות ראש, מרגילין את האדם לערוה, וכן לא יהא בעל נפש רחבה, נבהל להון, ולא עצב וביטל ממלאכה, אלא בעל עין טובה, ממעט בעסק, ועוסק בתורה. ואותו המעט שהוא חלקו ישמח בו. כך אמרו זכרונם לברכה הקנאה והתאנה והפבוד. מוציאין את האדם מן העולם וצריך האדם להתרחק מהן - רמב"ם פ"ב

סעיף ז

שְׁמָא יֹאמַר הָאֲדָם הוּאִיל וְהִקְנָאָה וְהִתְאַנָּה וְהִכְבֹּד וְכִיּוּצָא בְּהֵם, דִּרְדָּה רָעָה הוּא, שְׁמוּצִיאִין אֶת הָאֲדָם מִן הָעוֹלָם, אֶפְרוּשׁ מִהוּן בִּיּוֹתָר, וְאַתְרַחֵק לְצַד הָאַחֲרוֹן, עַד שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בָּשָׂר, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, וְלֹא יִשָּׂא אִשָּׁה, וְלֹא יֵשֵׁב בְּדִירָה נְאֻה, וְלֹא יִלְבֹּשׁ מַלְבוּשׁ נְאֻה, אֲלֵא יִלְבֹּשׁ שֵׁק וְכִדּוּמָה, גַּם זֶה דִּרְדָּה רָעָה הִיא, וְאַסּוּר הוּא לִילְדָּה בָּהּ. הַמְחִלָּה בְּדִרְדָּה זֶה נִקְרָא חוּטָא, שְׁהָרִי כְּתִיב בְּנִזִּיר, וְכֹפֵר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל-הַנֶּפֶשׁ, וְאַמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּהּ וּמָה אִם נִזִּיר שֶׁלֹּא פָּרַשׁ אֶת עֲצָמוֹ אֲלֵא מִן הַיַּיִן צָרִיף כְּפָרָה. הַמוֹנֵעַ אֶת עֲצָמוֹ מִכָּל דָּבָר וְדָבָר, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. לְפִיכָךְ צוּר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּהּ שֶׁלֹּא יִמְנַע הָאֲדָם, אֲלֵא מִן הַדְּבָרִים שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה לָנוּ, וְלֹא יֵאָסֵר עַל עֲצָמוֹ בְּנִדְרִים וּבְשְׁבוּעוֹת דְּבָרִים הַמְתָּרִים. כִּי אֲמָרוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּהּ לֹא דִידָּהּ מָה שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה, אֲלֵא שֶׁאַתָּה אוֹסֵר עָלֵינוּ דְּבָרִים הַמְתָּרִים. וְאַסְּרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּהּ לְסַגֵּף אֶת עֲצָמוֹ בְּתַעֲנִית יוֹתֵר מִן הָרָאוּי. וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכִיּוּצָא בְּהוּן, אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם אֵל תְּהִי צְדִיק הַרְבֵּה, וְאַל תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר, לְמָה תִּשְׁוִימוּ. וְאַמֵּר פֶּלֶס מַעְגַּל רִגְלָךְ וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכְנוּ

סעיף ח

כָּבֵד כְּתִבְנוּ - בְּסִימָן א' סעיף ג' מֵאֲמַר יְהוֹדָה בֶּן תִּימָא הָיִי עוֹ כְּנֹמֵר כּו' שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי בְּנֵי אָדָם הַמְלַעֲיָגִים עָלָיו בְּעִבּוּדַת הַבּוֹרָא וְתִבְרָךְ שְׁמוֹ, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם, לֹא יַעֲנֶה אוֹתָם דְּבָרֵי עֲזוּת, שֶׁלֹּא יִקְנֶה קִנְיָן בְּנִפְשׁוֹ לְהִית עוֹ פְּנִים, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּמִקּוֹם עִבּוּדָתוֹ וְתִבְרָךְ שְׁמוֹ. - או"ח סימן א

סעיף ט

וְכֵן אֵין לְהַתְקוּטִט בְּשִׁבִּיל אֵיזָה מִצְוָה כְּגוֹן, לְהַתְפַּלֵּל לְפָנֵי הַתְּבָה, אוֹ לַעֲלֹת לְתוֹרָה וְכִדּוּמָה, כְּדִמְצִינוּ בְּלַחֵם הַפְּנִים, אִף שֶׁהוּא מִצְוָה לְאַכְלוֹ, שְׁנִינוּ הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִים יְדֵיהֶם וְהַגְרָרִין חוֹטְפִין וְאוֹכְלִין. - או"ח סימן נ"ג

סעיף י

טָבַע הָאֲדָם הוּא, לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּמַעֲשָׂיו, אַחֵר רָעִיו וְחֻבְרָיו וְאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ, לְפִיכָךְ צָרִיף הָאֲדָם לְהַתְחַבֵּר לְצַדִּיקִים, וְלִישֵׁב אֲצֵל הַחֲכָמִים תְּמִיד, כְּדִי שֶׁיִּלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. וְיִתְרַחֵק מִן הָרָשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֲשָׁף, כְּדִי שֶׁלֹּא יִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יַחֲכֵם, וְרוֹעֶה כְּסִילִים יִרוּעַ. וְאוֹמֵר אֲשֶׁרִי הָאִישׁ וּגוֹי. וְאִם הוּא דָר בְּעִיר שְׁמִנְהִיגָה רָעִים, וְאֵין אֲנִשְׁיָה, הוֹלְכִים בְּדִרְדָּה יִשְׁרָה, יִלְדָּה מִשֶּׁם לְדוֹר בְּעִיר שֶׁאֲנִשְׁיָה צַדִּיקִים וְנוֹהֲגִים בְּדִרְדָּה טוֹבִים

סעיף יא

מִצְוֹת עָשָׂה לְהַדְבִּק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים כְּדִי לְלַמֵּד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר וְבוֹ תִדְבֹּק. וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְהַדְבִּק בְּשִׁכְיָנָה, אֲלֵא כִּי פִרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּהּ הַדְבִּק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים. לְפִיכָךְ צָרִיף הָאֲדָם לְהַשְׁתַּדֵּל שִׁישָׂא בֵּת תַּלְמִיד חָכֵם וְיִשָּׂא בֵּתוֹ לְתַלְמִיד חָכֵם. וְלֵאכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְלַעֲשׂוֹת פְּרָקְמִטָּא לְתַלְמִיד חָכֵם, וְלְהַתְחַבֵּר אֲלֵיהֶם בְּכָל מִינֵי חֲבוּר, שֶׁנֶּאֱמַר וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ. וְכֵן צוּר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּהּ וְאַמְרוּ, וְהָיִי מֵתְאַבֵּק בְּעַפְרֵי רַגְלֵיהֶם וְשׁוֹתָהּ בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם

סעיף יב

מִצְוָה עַל כָּל אָדָם, לֶאֱהָב אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּגוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹד לְפִיכָךְ צָרִיף לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ - וְעִיין לְקַמֵּן סִי ל' סעי' ד,

וְלַחֹסֶס עַל מְמוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא חֹסֶס עַל מְמוֹן שְׁלוֹ, וְרוֹצֶה בְּכַבּוּד עֲצָמוֹ. וְהַמְתַּכְּבֵּד בְּקִלּוֹן חֲבֵרוֹ, [אף -על- פִּי שְׁאִין חֲבֵרוֹ עוֹמֵד שָׁם, וְלֹא הִגִּיעַ לוֹ בִּשְׁתִּי, וְלֹא בִישׁוֹ אֶלָּא עָרַף מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְחֻקְמָתוֹ, לְמוֹל מַעֲשֵׂה חֲבֵרוֹ, אוֹ חֻקְמָתוֹ, כְּדִי שִׁירָאָה מִכָּלֵל, שֶׁהוּא מְכַבֵּד וְחֲבֵרוֹ בְּזוּי, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא] עַד שִׁשְׁיֹב בְּתִשְׁבָּה שְׁלֵמָה.] - רַמְבַּ"ם ה"ל' תְּשׁוּבָה פ"ד ה"ד

סעיף יג

כָּל הַשּׁוֹנֵא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּלִבּוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵאמַר לֹא תִשָּׁנֵא אֶת אֶחִיד בְּלִבְבְּךָ - עַי' לִקְמֹן ס"י קפ"ט סעיף ה'. וְאִם חָטָא אִישׁ כְּנִגְדּוֹ, לֹא יִשְׁטַמְנוּ וְיִשְׁתַּקּוּ, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר בְּרִשְׁעִים וְלֹא דִבֵּר אֲבִשְׁלוֹם עִם אֲמִנּוֹן לְמַרְעֵי וְעַד טוֹב, כִּי שָׁנֵא אֲבִשְׁלוֹם אֶת אֲמִנּוֹן, אֶלָּא מִצְוָה עָלָיו לְהוֹדִיעוֹ וְלֹמַר: לָמָּה עָשִׂיתָ לִּי כֹךָ וְכֹךָ, וְלָמָּה חָטָאתָ לִּי בַדִּבֹּר זֶה? שְׁנֵאמַר הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ. וְאִם חִזַּר וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ, צָרִיד לְמַחֵל לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה אֲכֹזֵר, שְׁנֵאמַר וַיִּתְּפֹלֵל אֲבָרְהָם אֶל הָאֱלֹהִים - שִׁירָפָא אֶת אַבִּימֶלֶךְ - רַמְבַּ"ם פ"ו, בְּאֲבוֹת דְּרַבִּי נֵתָן - סוֹף פָּרָק ט"ז וְשִׁנְאֵת הַבְּרִיּוֹת כִּיצַד. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִכּוֹן אָדָם לֹמַר: אֶהָב אֶת הַחֻקִּים, וְשִׁנְאֵת אֶת הַתְּלַמִּידִים, אֶהָב אֶת הַתְּלַמִּידִים, וְשִׁנְאֵת אֶת עַמִּי הָאֶרֶץ, אֶלָּא אֶהָב אֶת כָּלֶם וְשִׁנְאֵת אֶת הָאֶפִיקוֹרְסִים, וְהַמְסִיתִים וְהַמְדִּיחִים וְכֵן הַמְסוֹרוֹת. וְכֵן דִּוֵּד אָמַר מִשְׁנֵאִיד ה', אֲשֵׁנֵא וּבִתְקוּמָמִיד אֶתְקוּטֵט, תְּכַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאֵתִים, לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי, הֲלֹא הוּא אוֹמֵר, וְאֶהְבֶּתָ לְרַעַךְ כְּמוֹדֵךְ אֲנִי ה', מַה טַּעַם, כִּי אֲנִי בְּרֵאתִיו. וְאִם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה עַמֶּךָ, אֶתָּה אוֹהֵב. וְאִם לֹא אִי אֶתָּה אוֹהֵב

סעיף יד

אָסוּר לְאָדָם לְבַקֵּשׁ דִּין מִן הַשָּׁמַיִם עַל חֲבֵרוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ רָעָה. וְדוֹקָא בְּדֹאֵית לִיה דִּינָא בְּאַרְעָא. וְכָל הַצּוֹעֵק עַל חֲבֵרוֹ - שִׁיעֲנֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, הוּא נֶעְנֵשׁ תַּחֲלָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֶפְלוּ לִית לִיה דִּינָא בְּאַרְעָא, אָסוּר לְצַעֵק עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדִיעוֹ תַּחֲלָה - חו"מ סִימָן תכ"ב

סעיף טו

הַרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא, אוֹ שֶׁהִלָּךְ בַּדֶּרֶךְ לֹא טוֹב מִצְוָה לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטָב, וְלְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא חוֹטָא בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים, שְׁנֵאמַר הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ. וְהַמּוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין בַּדִּבָּרִים שֶׁבִּינוּ לְבִינוּ בֵּין בַּדִּבָּרִים שֶׁבִּינוּ לְבִין הַמָּקוֹם, צָרִיד לְהוֹכִיחוֹ בִּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ, וַיִּדְבֵּר לוֹ בְּנִחַת וּבְלִשׁוֹן רַכָּה, וַיּוֹדִיעוֹ שֶׁאִינוֹ אוֹמֵר לוֹ, אֶלָּא לְטוֹבָתוֹ, לְהַבִּיאוֹ לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. וְכָל שֶׁאֶפְשָׁר בִּידּוֹ לְמַחֵת, וְאִינוֹ מוֹחֶה, הוּא נִתְפָּס בְּעוֹן זֶה, כִּינּוֹן שֶׁהִיא אֶפְשָׁר לוֹ לְמַחֵת - רַמְבַּ"ם פ"ו

סעיף טז

בְּמַה דִּבְרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהוּא מְדַמֶּה שִׁשְׁמַע לוֹ. אֲבָל אִם יוֹדַע בּוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לוֹ, אָסוּר לְהוֹכִיחוֹ, דְּאָמַר רַבִּי אִילְעָא מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, כִּשְׁם שֶׁמִּצְוָה עַל אָדָם לֹמַר דְּבַר הַנִּשְׁמָע כֹּךָ מִצְוָה עַל אָדָם, שֶׁלֹּא לֹמַר דְּבַר שֶׁאִינוֹ נִשְׁמָע. רַבִּי אֲבָא אוֹמֵר חוֹבָה שְׁנֵאמַר אֵל תּוֹכַח לָץ כֵּן שְׁנֵאִיד, הוֹכַח לְחֻכְס וְיִאֶהְבֶּךָ. (יבמות דף ס"ה ע"ב - או"ח סִימָן תר"ח

סעיף יז

אָסוּר לְאָדָם לְבִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין בַּדְּבוּר בֵּין בְּמַעֲשֵׂה, וְכָל שֶׁכֵּן בְּרַבִּים. וְאִמְרוּ זְכוּרֹנִם לְבִרְכָּה הַמְּלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. עוֹד אִמְרוּ זְכוּרֹנִם לְבִרְכָּה נַח לְאָדָם לְהַפִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ, וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, שְׁנֵאמַר הִיא מוֹצֵאת. וְהִיא שְׁלָחָה אֶל חֲמִיָּה לֵאמֹר, לֹאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָּה לוֹ, אֲנֹכִי הִרָּה. וְלֹא אֶמְרָה לוֹ בְּפִרוּשׁ אֶלָּא בְּרִמּוֹ. אִם יוֹדָה יוֹדָה, וְאִם לֹא, לֹא תִפְרָסְמוֹ. לְפִיכָךְ צָרִיד הָאָדָם לְהִזְהַר מֵאֵד, שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, וְלֹא יִקְרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁם שֶׁהוּא בּוֹשׁ, וְלֹא יִסְפֹּר לְפָנָיו דְּבַר שֶׁהוּא בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ. וְאִם חָטָא כְּנִגְדּוֹ וְהוּא צָרִיד

להוכיחו, לא יכלימנו, שנאמר ולא תשא עליו חטא. במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחברו. אבל בדברי שמים, אם לא חזר כשהוכיחו בסתר, מכלימין אותו ברבים, ומפרסמים חטאו, ומחרפים אותו בפניו, ומבזין ומקללן אותו, עד שיחזר למוטב, כמו שעשו, כל הנביאים בישראל, ואין בו משום אונאת דברים, שנאמר ולא תנו. איש את עמיתו ופרשו רבותינו זכרונם לברכה עמיתו, עם שאתד בתורה ובמצוות הזהירה התורה על אונאתו, ווא העובר עליהו, ולא חזר בו, לאחר שהוכיחוהו בסתר ובלשון רכה

סעיף יח

מי שחטא חברו כנגדו, ולא רצה להוכיחו, ולא לדבר לו פלוג ומחל לו בלבד, ולא שטמו ולא הוכיחו, הרי זה מדת חסידות. לא הקפידה התורה אלא על המשטמה

סעיף יט

חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות, שלא ידבר אליהם אלא רכות, וינהג בהן מנהג כבוד. ולא יכאיבם אפלו בדברים, מפני שנפשו שפלה מאד, ורוחו נמוכה, אף על פי שהן בעלי קמון. אפלו אלמנתו של מלך, ויתומיו מזקנים אנו עליהו, שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון. ברית כרת להם מי שאמר והיה העולם, שכל זמן שהן צועקין, מחמת החקס שנעשה להם הם נענים שנאמר כי אם צעק יצעק אלי, שמע אשמע צעקתו. במה דברים אמורים שענה אותו לצד עצמו. אבל ענה אותו הרב, כדי ללמד תורה או אמונת, או להוליכו בדרך ישרה הרי זה מתר. ומכל מקום ישגיח לנהלם בנחת וברחמים גדולים, שנאמר כי ה' ריב ריבם אחד יתום מאב ואחד יתום מאם, ועד אימתי נקראים יתומים לענן זה. עד שיהיו יכולים לעשות כל צרכיהם בעצמם, כשאר כל הגדולים

סעיף כ

צריך האדם לזהר, שלא לעשות איזה דבר, שיכולין לחשד אותו שעשה דבר עברה, - אף- על- פי שאינו עושה כדמצינו שהכהן התורם את הלשכה לא היה נכנס בבגד העשוי. בענין שיכולין להטמין בו איזה דבר, לפי שצריך האדם לצאת ידי הבריות בדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום ברוך הוא שנאמר, והייתם נקיים מה' ומישראל. ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם

סעיף כא

מדת חסידות שלא לקבל מתנה, רק לבטח בה' שיתן לו די מחסורו, שנאמר ושונא מתנות יחיה

מבחן בהלכה – קצשו"ע סימן כ"ט

1. מי נקרא "חכם"?

- ☐ מי שמקבל ציון גבוה במבחן
- ☐ מי שמוותר לחברו
- ☐ מי שהולך בדרך האמצעית
- ☐ מי שלא מתגאה

2. שמעון, הגאון, הכתה, החליט להפסיק להתגאות אך אינו יודע כיצד, תן לו עצה לקיים את ההחלטה.

3. על מי נאמר "כאילו עובד עבודה זרה"?

- ☐ על מי שכועס
- ☐ על מי שמתגאה
- ☐ על מי שמקלל
- ☐ על מי שמדבר הרבה

4. הרב, כעס על תלמיד שלא התפלל כראוי, האם הרב עבר על מידת הכעס? הסבר מדוע!

5. מה לומדים מהפסוק מוות וחיים ביד הלשון?

- ☐ שאסור לדבר לשון הרע
- ☐ שאסור לכעוס
- ☐ שצריך לצחצח שיניים
- ☐ שצריך להתפלל לה'
- ☐ שצריך להרבות בשתיקה

6. אמרו חז"ל: "הקנאה התאוה והכבוד,

- ☐ גורמים לשפיכות דמים
- ☐ מביאים לידי גזל
- ☐ מוציאים את האדם מהעולם
- ☐ נחשבים לעבודה זרה

7. האם מותר לריב לדבר מצווה?

- ☐ כן
- ☐ לא
- ☐ תלוי בסוג המצווה
- ☐ מותר ללא אלימות

8. כיצד אפשר להדבק בשכינה?

- ☐ אי אפשר
- ☐ ע"י התקשרות לצדיק
- ☐ ע"י מעשים טובים

☐ ע"י אהבת ישראל

9. את מי מותר לי לשנוא?

- ☐ את האפיקורסים והמומרים
- ☐ את מי ששונא אותי
- ☐ את עצמי
- ☐ אסור לשנוא אף אחד

10. (זו לא שאלה אמריקאית!!!) איזו מצווה צריך לקיימה בשלשה תנאים: 1] בנחת 2] לא לפני כולם 3] רק אם יש סיכוי שהדבר יצליח

המצווה: _____

11. נוח לו לאדם שיפול לתוך כבשן האש ובלבד

ש: _____

12. מה כתוב בהלכה על אדם שמחל לחברו שפגע בו, ולא שונא אותו בלב?

- ☐ אין כבודו מחול!
- ☐ זו מידת חסידות
- ☐ יש לו חלק לעולם הבא
- ☐ תלוי בגודל הפגיעה
- ☐ נקרא "פראייר"

13. מדוע נכנס הכהן ללשכת הכספים בבגד ללא כיסים?

- ☐ כי כל בגדי הכהנים היו כך
- ☐ כדי שלא יחשדו בו
- ☐ כדי להראות מכובד
- ☐ כדי שלא יקח ללא רשות
- ☐ כי הכיס נקרא

השלם: "שונא מתנות" _____

שער ההלכה

נושא א' – 'הלכות תלמוד תורה' לאדמוה"ז

פרקים ב'-ד'

הלכות ת"ת פרק שני

א מי שלא לימדו אביו תורה חייב ללמד את עצמו^א כשיכיר^ב שנאמר^ג ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם זו מצות עשה של תלמוד תורה^ד על כל אדם לעצמו^ה ללמוד כל התורה שבכתב ושבעל פה כולה כמו שנתבאר למעלה^ו שנאמר^ז כל המצוה וגו'.^ח וכשלומד לעצמו כשיגדיל ויכיר ויוכל ללמוד אזי לא ילמוד תחלה כל המקרא ואח"כ כל המשנה ואח"כ התלמוד כמו שנתבאר למעלה^ט בנערים שאין יכולין ללמוד משנה ותלמוד בתחלה כי זה שיכול אינו רשאי לעשות כן כי מי יודע כמה יחיה^י לפיכך חייב הוא לשלש זמן למידתו^{יא} שבכל יום ויום^{יב} שליש במקרא^{יג} שליש במשנה^{יד} שהן הלכות פסוקות בלי טעמים^{יז} שבכל המשניות וברייתות^{יח} ומימרות האמוראים^{יט} שהן פירוש התרי"ג מצות שבתורה^כ בכל תנאיהם ודקדוקיהם ודקדוקי סופרים^{כא} ובזמן הזה גם הלכות פסוקות של פסקי הגאונים הפוסקים^{כב} כמו הטור והשלחן ערוך והגהותיו בכלל משנה יחשבו^{כג} א > (ושליש בתלמוד^{כד} המבאר טעמי ההלכות^{כה} שבמשניות וברייתות ומימרות האמוראים ובזמן הזה גם בספרי הפוסקים הראשונים המבארים טעמי ההלכות פסוקות שפסקו הטור ושלחן ערוך כמו הרא"ש ובית יוסף).

כי אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בורין ונקרא בור^{כז} ולכן יש אוסרין^{כח} להורות אפילו לעצמו^{כט} מתוך הלכות פסוקות בלי טעמים שלמד^ל ולפיכך אינו רשאי להתאחר מללמוד הטעמים עד שיגמור ללמוד כל ההלכות פסוקות. כי לא אמרו ליגמור והדר ליסבר^ל אלא לסבור סברות בעומק עיון טעמי ההלכות^מ ולהבין דבר מתוך דבר^{מא} ולדמות דבר לדבר להקשות ולתרץ^{מב} עד שיגיע וירד לעמק הלכה^{מג} שזה אין לו לעשות בתחלת לימודו אלא לאחר שיגמור ללמוד כל ההלכות פסוקות בטעמיהן בדרך קצרה בלי עיון רב ופלפול להקשות ולתרץ^{מד} אבל בלימוד זה לידע הטעמים בדרך קצרה מהתלמוד והפוסקים בלי עיון רב ופלפול חייב הוא לעסוק בכל יום ויום שליש זמן לימודו.

אך פירוש המקרא ודרשות ההגדות יחשבו בכלל שליש במשנה^{מה} לפי שהמשנה ג"כ פירוש התרי"ג מצות שבתורה וחכמת הקבלה תחשב בכלל שליש בתלמוד^{מז}:

ב במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם^{מח} אבל כשיגדיל בחכמה וירבה בה במאד ולא יהיה צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ^{מט} מפני שכבר חזר על לימודו פעמים רבות מאד עד שנחקק היטב בזכרונו כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה^{נא} אזי יקרא בעתים מזמנים תורה שבכתב ודברי תורה שבע"פ כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה ויפנה כל ימיו לעיון התלמוד^{נב} לסבור סברות בהלכות ולפלפל בהן בקושיות

ופירוקים לירד לעומק הסברות וטעמי ההלכות להבין דבר מתוך דבר ולדמות דבר לדבר^{לט} ולחדש חידושי הלכות רבות^ל לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו^{מא} כמו שאמרו^{לב} ליגמר אינש והדר ליסבר.

וכן בדרשות ההגדות להתבונן מתוכם מוסר השכל לידע את ה'^{למ} כמו שאמרו חכמים^{מד} רצונך שתכיר מי שאמר והיה העולם למוד דברי אגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומתדבק בדרכיו כי רוב סודות התורה שהיא חכמת הקבלה וידיעת ה' גנוזים באגדות^{מה}.

ויש אומרים^{מו} שגם בתחלת לימודו של אדם לא ישלש זמן לימודו לשלשה חלקים שוים ממש שהרי המשנה חמורה מן המקרא וצריכה זמן מרובה יותר ואצ"ל התלמוד שצריך זמן מרובה יותר מהמשנה אלא מה שהצריכו לשלש זמן לימודו הוא ליתן לכל אחד שיעור וזמן כפי הראוי לו בכל יום ויום כדי שיגמור כולו בשוה ואחר כך כל ימיו לסבור ולעיין. וטוב לחוש לדבריהם^{מז}:

א ולדברי הכל בתחלת לימודו של אדם בין במקרא בין במשנה בין בתלמוד בכל יום לא די לו בלימוד פעם ושתיים ושלוש^{מח} אלא צריך לחזור^{מט} על כל אחד פעמים רבות מאד הכל לפי כח זכרונו של אדם כדי שיזכור היטב^י.

והמשנה והתלמוד שהן ההלכות פסוקות בטעמיהן^{נא} צריך לחזור עליהן בכפלי כפליים יותר מהמקרא^{נב} כי תורה שבכתב אי אתה רשאי לומר בע"פ^{נג} משא"כ תורה שבע"פ המשנה והתלמוד שהן ההלכות בטעמיהן חייב הוא מן התורה לחזור עליהן^{נד} כל כך עד שתהא משנתו סדורה^{נה} ושגורה^{נו} בפיו כל כך בענין שאם ישאלנו אדם איזה דברי^{ני} הלכה^{נח} ממה שלמד יוכל להשיב לו^{נט} מיד אסור או מותר בלי גמגום שנאמר^ס ושנתם לבניך שיהיו דברי תורה שנונים ומחודדים בפיו שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד כמ"ש^{סא} אמור לחכמה אחותי את שתהא בקי בהלכה וברורה לך כמו שברור לך שאחותך אסורה לך^{סב} ולכן גם עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ^{סג} ויכול לעיין בספרים^{סד} אינו יוצא י"ח בזה מצות ושנתם מאחר שמגמגם לשואלו ואינו משיב לו מיד עד שיעיין ואין הלכה זו ברורה לו כאחותו שאינו צריך לעיין.

ואף שעל ידי זה לא יוכל ללמוד הלכות הרבה לא יחוש כמו שאמרו חכמים^{סה} לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה וכן היו עושים בימיהם שהיו לומדים בעל פה היו לומדים בתחלת לימודם רק ב' או ג' פרקים משניות או ברייתות בשבוע^{סו} והיו חוזרים עליהם מאה פעמים ויותר ואמרו חכמים^{סז} אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה פעמים ואחת שזה נקרא עובד אלהים וזה נקרא לא עבדו^{סח} כראוי.

ועכשיו שתורה שבע"פ כתובה לפנינו אין צריך לחזור מאה פעמים ואחת בשעת לימודו ממש רק שיזהר מאוד לחזור על הראשונות תמיד לפרקים קרובים בענין שתהיינה כל ההלכות שלמד עד עתה חקוקות היטב בזכרונו כל הימים שבינתיים וברורות לו בלי גמגום כבשעת לימודו ממש:

ד וכל השוכח דבר אחד ממשנתו^{סט} מחמת שלא חזר על לימודו כראוי^ע מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו^{עא} וגם עובר בלאו של תורה^{עב} שנאמר^{עג} רק השמר לך ושמור נפשך

מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך וגו' וכל מקום שנאמר השמר פן הוא לא תעשה^{עד}. וקבלו חכמים^{עה} שאין הכתוב מדבר בעשרת הדברות לבדן^{עו} אלא הוא הדין לכל התורה כולה^{עי}.

ולכן למדו חכמים^{עח} ג"כ מפסוק זה שכשם שחייב האדם ללמד את בנו כך ממש חייב ללמד את בן בנו כל התורה שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך ומה שנכתב זה גבי עשרת הדברות כמ"ש^{עט} יום אשר עמדת לפני ה' וגו' הוא ללמדך שכל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני^פ.

וגם עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ ויוכל לעיין בספרים^{פא} מה ששכח אין זה מועיל כלום כי מיד ששכח עובר בלאו^{פב} קודם שיעיין כמו בימיהם שעובר בלאו בשעה ששוכח אף שאח"כ יחזור וישאל מרבו וילמדנו מה ששכח ועוד שמצות התורה לא תשתנה בשינוי הדורות^{פג} ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים^{פד}.

וגם אמרו^{פה} הלומד ושוכח דומה לאשה שיולדת וקוברת וכל המשכח דבר אחד מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר^{פו} ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני:

ה ואל יאמר השוכח דבר אחד אילו לא למדתי דבר זה לא נתחייבתי בנפשי ולמה אתחייב כשלמדתי ושכחתי^{פי} כי באמת אלו לא למד דבר זה לא מעלה עליו הכתוב בלבד כאלו מתחייב בנפשו אלא היה מתחייב בנפשו ממש שכל מי שאפשר לו להרבות ולהוסיף בלימודו בענין שלא ישכח בזה מה שלמד כבר מפני שכבר חזר על לימודו כראוי ואינו מוסיף אף על פי שאינו מתבטל מתלמוד תורה^{פח} אלא חוזר תמיד על הראשונות שלא מפני חשש שכחה אלא מפני שנוח וקל לו יותר לחזור על הראשונות מלטרוד בלימוד חדש^{פט} הרי זה מתחייב בנפשו ממש כמו שאמרו חכמים^צ ודלא מוסיף יסיף דהיינו שיאסף בלא זמנו^{צא} שנאמר בתורה^{צב} כי הוא חייכם וגו' ואומר^{צל} למען ירבו ימיכם וגו' ודברי תורה נדרשים מכלל הן לאוצ^{צד}.

ולא אמרו^{צה} לא עליך המלאכה לגמור אלא לענין שלא ימנע האדם מלעסוק בתלמוד תורה מחמת שהוא אינו יכול לגמור ולידע את כולה^{צו} מקוצר דעתו וכח זכרוננו לזכור הרבה כל כך כמו שיתבאר^{צי} או מאפס הפנאי שלו מטירדת פרנסתו^{צא} וגם כל אדם לא יוכל להגיע לתכלית התורה שמצד עצמה אין לה קץ ותכלית כמו שנתבאר למעלה^{צט} וגם לענין שיחזור הרבה על לימודו כראוי ולא ימעט בזה מחמת שצריך ללמוד עוד כדי לגמור התורה^ק כי לא עליך המלאכה לגמור אבל אי אתה בן חורין ליבטל ממנה^{קא} שלא להרבות ולהוסיף בלימודך אחר שכבר חזרת כראוי על לימודך שלמדת כבר ולא ישכח ממך.

ואם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה^{קב} כי שכר תלמוד תורה שקול כנגד שכר כל המצות^{קג} ומן השכר הרב אתה למד העונש הרב^{קד} למי שאינו מרבה ומוסיף עד שיגמור כל התורה שבע"פ כולה אם אפשר לו כמו שקיבלו חכמים^{קה} בפירוש הכתוב^{קי} כל המצוה כמו שנתבאר למעלה^{קיז}:

ובמה דברים אמורים שהשוכח מתחייב בנפשו ועובר בלאו כששכח מחמת עצלות^{קח} שנתעצל לחזור על לימודו כראוי אבל מחמת אונסו^{קט} כגון שטרוד הרבה

בפרנסתו^{קי} והעתים שקובע לוקיא^י אין מספיקים לו לחזור על כל לימודו שלמד קודם שהיה טרוד אינו מתחייב בנפשו וגם אינו עובר בלאו שנאמר קיב^י רק השמר לך וגו' רק למעט מחמת אונסוקיג^י:

ז וכן מי שתקפה קיד^י וגברה עליו משנתו מפני שהיא חמורה עליו ולכך נשכחה ממנו קטו^י ולא הועיל לו מה שחזר עליה כראוי אינו מתחייב ואינו עובר אף על פי שאינו אנוס קטז^י שהיה יכול לעסוק תמיד במשניות והלכות אלו החמורות עליו ולא להסיח דעתו מהן להלכות אחרות ועל זה נאמר קיז^י ופן יסורו מלבבך ללמדך שאינו מתחייב קיח^י ואינו עובר קיט^י עד שישב ויסירם מלבו ולכך נשכחו ממנו ולא כשנשכחו ממנו דברי תורה מפני שקצר מצע שכלו להשיגם בקל ולתפסם יפה בשכלו ומוחו וכח זכרונם שלא ישכחו ממנו לאחר שיחזור עליה פעמים רבות כל כך כמו שחזר על הלכות אחרות שאינן חמורות עליו ולא הצריכתו התורה לעסוק תמיד בהלכות אלו החמורות עליו כדי שלא ישכחן אלא אדרבה צריך הוא ללמוד ולידע כל התורה שבע"פ כולה ולחזור עליה עד שיזכור היטב מה שאפשר לו לזכור ע"י חזרה זו שהן הלכות הקלות עליו ולא יחוש לשכחת החמורות מאחר שאינו נמנע ומניח מלחזור עוד עליהן] ולעסוק בהן תמיד אלא מחמת עסקו בלימוד וחזרה לזכור ההלכות הקלות ונמצא שאינו מסיר דברי תורה מלבו וזכרונו.

(כי מה לי הלכות אלו ומה לי אלו קכ^י משא"כ במי שאינו חוזר כראוי לו גם על ההלכות הקלות עליו ועל ידי זה בא לידי שכחה אע"פ שעוסק תמיד בתלמוד תורה ואינו מסיר דברי תורה מלבו הרי זה עובר ומתחייב בנפשו כמו שדרשו חכמים קכא^י על פסוק קכב^י לא יחרוך רמיה צידו לא יחיה ולא יאריך ימים כו' קכג^י שהרי לא נאמר ופן תסיר מלבבך אלא ופן יסורו מאליהם קכד^י דהיינו שלא ישכחו מלבו כמ"ש קכה^י פן תשכח ואף שחוזר על לימודו לאחר שגומר כל ההלכות או אפילו מקצתן כמה וכמה פרקים קכו^י הואיל ואין חזרה זו מועלת לו כמו שדרשו חכמים קכז^י על פסוק קכח^י הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה אם עושה תורתו חבילות חבילות מתמעטים קכט^י ונשכחים רק יקבוץ על יד מעט מעט קל^י א"כ העובר על דבריהם ברצונו ודעתו קלא^י שיודע ורואה בעצמו שאינו זוכר היטב כראוי ואינו רוצה לחזור ולקבוץ על יד) <ב> (הרי זה כמסיר דברי תורה מלבו וזכרונו ועובר על פן תשכח ופן יסורו מלבבך):

ח וגם מי שיודע בעצמו שהוא שכחן גדול בטבעו ותולדתו שאף אם יחזור על לימודו פעמים אין מספר לא יזכור כי אם זמן מה ואח"כ ישכח מעט מעט קלב^י לא יוכל לפטור נפשו מלאו זה דפן תשכח ומצות ושננתם שנתבאר למעלה קלג^י כי מצות התורה שוות לכל נפש מישראל קלד^י ולא ניתנה תורת כל אחד ואחד בידו קלה^י שיהיה זה חייב במצוה זו וזה פטור ממנה לגמרי מחמת טבעו ותולדתו אלא כל אחד חייב לזכור דברי תורה בלבו כפי יכולתו והשגת כח זכרונו אם מעט ואם הרבה דברי תורה קלו^י.

ועל זה אמרו קלז^י לא עליך המלאכה לגמור כגון מי שהוא שכחן גדול ואם יהיה שונה הלכות רק פרק אחד ביום ויחזור עליו מאה פעמים ויותר קלח^י ואפילו כל היום כולו לא יוכל לזכור היטב כי אם חודש אחד על דרך משל ואח"כ אם לא יחזור עליו יתחיל לשכוח מעט מעט הרי זה חייב לעשות כן קלט^י ללמוד בכל יום רק פרק אחד ולחזור עליו כל היום כולו וכן יעשה

שלשים יום ואח"כ בסוף החדש יחזור על השלשים פרקים אלו^ק כמה פעמים עד שיוכל לזכרם היטב עוד ג' או ד' שבועות על דרך משל ואח"כ ילמוד בתוך כך עוד פרק אחד בכל יום ויחזור עליו כל היום כולו ויעשה כן עד כלות הג' או ד' שבועות אלו ואזי יחזור עוד פעם או שתיים על שלשים פרקים הראשונים וגם על פרקים האחרונים שלמד בג' או ד' שבועות אלו עד שיוכל לזכור הכל עוד כמה שבועות ובתוך כך ילמוד עוד פרק אחד בכל יום. וכן יעשה להיות מוסיף והולך פרק אחד בכל יום בכל ימים שבינתיים בין חזרה לחזרה עד שילמוד כל כך הרבה משנה ותלמוד בענין כשיצטרך לחזור על הראשונות בסוף כל חדש כפי טבעו שאינו יכול לזכור היטב יותר מחדש אחד על דרך משל אזי ישהה בחזרה זו כל החדש כולו עד שיחזור על כל לימוד שלמד עד עתה וכן יעשה לעולם מידי חדש בחדשו לחזור תמיד על הראשונות.

ואף שנמצא שלא יוכל ללמוד ולידע כל ימיו רק כדי מה שיוכל לחזור בחדש אחד לא יחוש כי לא עליך המלאכה לגמור וכך היו מצויים בימיהם תלמידים שלא היו בקיאים ויודעים בעל פה רק מסכת אחת ויש מהן שתי מסכתות^{קמא}:

ט אך אדם כזה מאחר שאינו יכול ללמוד דברי תורה הרבה מאד צריך שיהיה כל לימודו בלימוד המביא לידי מעשה^{קמב} שהן הלכות הצריכות לכל אדם לידע אותן לקיים המצוות כהלכתן וליזהר מליכשל באיסורים חס ושלום והם דברים שאי אפשר לישאל תמיד לחכם המורה שבעיר^{קמג} או שלא יהיה יודע לישאל ולהסתפק כלל אם לא ילמדם תחלה דהיינו רוב אורח חיים כמעט כולו ומיעוט יורה דעה ומעט באבן העזר וחושן משפט^{קמד} כל הלכה ברורה בטעמה^{קמה} מהתלמוד ומפרשיו כמו הרא"ש או הב"י^{קמו} לפחות ולחזור עליהן לעולם. וגם מי שדעתו יפה שיוכל ללמוד ולזכור כל התורה שבע"פ יש לו ללמוד ולחזור תחלה הלכות הללו הצריכות למעשה^{קמז} כי יש להן דין קדימה על שאר כל ההלכות שאין צריך למעשה כל כך.

ולימוד האגדות מביא גם כן לידי מעשה להתבונן מתוכן מוסר השכל כמו שנתבאר למעלה^{קמח}. ומי שלא הגיע למדה זו ילמוד בספרי מוסר^{קמט} שנבנו דבריהם על המדרשים וההגדות ומאמרי הזוהר.

וכל זה מלבד הקריאה בתנ"ך לעתים מזומנים כמו שנתבאר למעלה^ק שיש לה דין קדימה על הכל:

י ואם אחר שהוא בקי היטב בכל לימודו המביא לידי מעשה וחוזר עליו לעולם יוכל לקבוע לו בכל יום שעה קטנה ללימוד אחר ויספיק לו שאר היום והלילה לחזור כראוי על לימודו המביא לידי מעשה שלא ישכח ממנו לעולם ויהיה ברור לו כאחותו כמו שנתבאר למעלה^{קנא} אזי נכון הדבר ע"ד הקבלה^{קנב} לקבוע לימודו בשעה קטנה זו שבכל יום ללמוד פעם אחת כסדר כל התלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא וסיפרא וסיפרי ותוספתות וכל המדרשים מתנאים ואמוראים שכל דבריהם היא תורה שבעל פה שניתנה למשה מסיני^{קנג} כמו רבות ותנחומא ופסיקתות וכיוצא בהן ומדרשי רשב"י על כולן^{קנד} כדי שי[וכ]ל לגמור כל התורה שבעל פה כולה פעם אחת[ת] בחייו לקיים מצות שמור תשמרון את כל המצוה וגו'^{קנה} כמו שנתבאר למעלה^{קנו}.

ואף שישכח הכל הרי לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימודו ששכח ^{קני} מחמת אנסו שאי אפשר לו לחזור כל כך שלא ישכח לימוד זה שלומד רק שעה קטנה בכל יום כי שאר היום והלילה צריך לו לחזור על לימוד המביא לידי מעשה והשוכח מחמת אונס אינו עובר כמו שנתבאר למעלה ^{קנח} וגם עתה הנה זאת התורה ^{קנט} היא העולה למעלה עד כסא הכבוד ועד בכלל אך לא למעלה מהכסא כמ"ש ^{קס} כי אין שכחה לפני כסא כבוד שהוא למעלה מהכסא עולם הזכרון ^{קסא} והזכר המשפיע ^{קסב} כי השכחה באה מצד הקליפה ^{קסג} ואינה מגעת לינק אלא עד הכסא כמ"ש ^{קסד} שאין הכסא שלם כו' ^{קסה}).

יא אבל אם יוכל לקבוע לו שעה גדולה ללימוד אחר ויספיק לו שאר היום לחזור על לימודו המביא לידי מעשה אזי חייב להוסיף מעט מעט ללימוד בשעה זו הלכות אחרות שהן פירוש התרי"ג מצות אך מצות שאינן נוהגות כמו קדשים וכיוצא בהן ^{קסו} ולחזור עליהן כראוי שיזכור אותן היטב לעולם כמו שנתבאר למעלה ^{קסז} שנאמר ^{קסח} כל המצוה וגו' ולא עליך המלאכה לגמור ^{קסט}.

ולכן אף שאין שעה זו מספקת ללימוד הלכות אלו מהתלמוד ולחזור עליהן כל כך עכ"פ ילמוד אותן ^{קס} מתוך המשניות עם פירושיהן ויחזור עליהן כראוי עד שיהיה זוכרן בעל פה. ויש לו לעסוק תחלה בסדר קדשים ^{קע} כמו שאמרו חכמים ^{קעא} כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה ועל כן נכון הדבר אם אפשר לו ללימוד הלכות כל הקרבנות בשלימות וכל העבודות שבמקדש והלכות המקדש וכל כליו כמבואר באר היטב בחיבור הרמב"ם ז"ל בספר עבודה וספר קרבנות ^{קעב} ואח"כ במשך הזמן אם יוכל להוסיף עוד בשעה זו ללימוד ולחזור כראוי יעסוק בסדר טהרות וזרעים והם קודמים לסדר מועד נשים נזיקין מאחר שכבר עסק הרבה בלימוד המביא לידי מעשה שהן הלכות השנויות בג' סדרים אלו (לבד ברכות וחולין ונדה ^{קעג}).

יב וכל אדם צריך ליזהר להוציא בשפתיו ^{קעד} ולהשמיע לאזניו ^{קעה} כל מה שלומד בין במקרא משנה ותלמוד ^{קעו} אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר ^{קעז} וכל מה שלומד בהרהור לבד ^{קעח} ואפשר לו להוציא בשפתיו ^{קעט} ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה ^{קפ} ידי חובת מצות ולמדתם אותם ^{קפא} וכמ"ש ^{קפב} לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו וגו' וכמו בכל המצות התלויות בדבור שאינו יוצא בהן ידי חובתו בהרהור ^{קפג} אלא אם כן שומע מפי המדבר שהשומע כעונה בפיו ^{קפד}.

אך אם מוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר ^{קפה} לפני הפסוקים ^{קפו} וכן כשעולה לספר תורה ^{קפז}:

יג במה דברים אמורים בתורה שבכתב ^{קפח} אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל ^{קפט}.

ואף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין ^{קצ} ולעתיד לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו ^{קצא}:

מבחן בהלכות תלמוד-תורה לאדמו"ר הזקן פרק ב'

שם התלמיד: _____ תאריך: _____.

(1) מהיכן נלמד החיוב של תלמוד תורה של כל אדם לעצמו?

- ☐ "ושננתם לבניך".
- ☐ "ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם".
- ☐ "והגית בו יומם ולילה".

(2) מה צריך להיות סדר הלימוד בגדולים שיכולים ללמוד בעצמם (למתחילים)?

- ☐ תחילה כל המקרא ואח"כ כל המשנה ואח"כ התלמוד.
- ☐ שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד.
- ☐ כל התשובות נכונות וזה מחלוקת.

(3) מה הפירוש שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד?

- ☐ מקרא: תנ"ך. משנה: משניות, ברייתות, מימרות שהם פירוש התרי"ג וכן טור ושו"ע. תלמוד: גמרא שקלא וטריא המבאר טעמי ההלכות ופוסקים אחרונים.
- ☐ מקרא: נביאים וכתובים. משנה: שישה סדרים. תלמוד: בבלי וירושלמי.
- ☐ כל התשובות נכונות.

(4) למה יחשב פירוש המקרא ודרשות ההגדות? ומדוע?

- ☐ בכלל שליש במקרא. כי זה כמו סיפורי התורה.
- ☐ בכלל שליש במשנה. כי המשנה זה ג"כ פירוש התרי"ג מצות שבתורה.
- ☐ בכלל שליש בתלמוד. כי זה מובא בתלמוד.

(5) כיצד יש לחלק את זמן הלימוד בכל חלקי התורה הנ"ל?

- ☐ באופן שווה: שליש, שליש, שליש.
- ☐ יותר זמן לתלמוד שהוא קשה. פחות זמן למשנה והכי פחות למקרא.
- ☐ כל התשובות נכונות וזה שתי דעות בפוסקים. וטוב לחוש לדעת המחמירים.

(6) כמה פעמים צריך לחזור על הלימוד (בתחילת לימודו של אדם)? ומדוע?

- ☐ על כל דבר לפחות פעמיים, כדי שיזכור.
- ☐ צריך לחזור על כל אחד פעמים רבות מאד לפי כח זכרונו של אדם, כדי שיזכור היטב.
- ☐ שלוש פעמים, כי "ג' פעמים הוי חזקה".

(7) על מה צריך לחזור הכי הרבה? ומדוע?

- ☐ על המשנה והתלמוד. כי תושב"כ אי אתה רשאי לאומרה בע"פ. אבל בתושב"ע נאמר: "ושננתם לבניך" שיהיו דברי תורה שנונים ומחודדים בפיהם.
- ☐ על התורה שבכתב שעליה נאמר: "והגית בו יומם ולילה".

□ כל התשובות נכונות.

(8) היום שהתורה שבע"פ כתובה בספרים. האם יכול לצאת ידי חובת "ושננתם" ע"י העיון בהם בשעת הצורך? ומדוע?

- כמובן שיוצא. כי כל מה שאמרו לזכור הוא בשביל לא לשכוח ועכשיו הכל כתוב.
- לא יוצא. כי כוונת "ושננתם" שלא יגמגם לשואלו ופה הוא מגמגם עד שמעיין בספר וזה לא ברור לו.
- יש מחלוקת אם יצא או לו וטוב לחוש לדעת המחמירים.

(9) מתי "השוכח דבר אחד ממשנתו" מתחייב בנפשו ועובר בלאו, ומתי לא? ומדוע?

- אם הוא לא חזר על לימודו כראוי ומחמת עצלותו שכח לימודו. שנאמר: "רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח וגו'".
- כנ"ל. אבל אם היה טרוד בפרנסתו ואין לו זמן לחזור על לימודו - אינו מתחייב. משום שנאמר: "רק השמר לך" - "רק" זה בא למעט מחמת אונסו.
- כנ"ל. וגם במקרה שהדבר משנה היה קשה מהבנתו ולכן נשכחה ממנו למרות שחזר עליה כראוי. כי כתוב "ופן יסורו מלבבך" רק אם יושב ומסירם מלבו ושוכחם, אבל לא כשלא מבין.

(10) מי שהוא שכחן גדול בטבעו ותולדתו. האם יוכל לפטור עצמו מלאו זה ד"פן תשכח" ומצות "ושננתם"? ומדוע?

- יכול לפטור עצמו. כי גם אם יחזור על לימודו פעמים רבות לא יזכור לזמן ארוך.
- לא יוכל לפטור. כי מצוות התורה שוות לכל נפש מישראל ולא נתנה התורה לסירוגין.
- חצי פטור וחצי חייב. כי כתוב "לא עליך המלאכה לגמור". אבל גם כתוב "ולא אתה בין חורין להבטל ממנה".

(11) באיזה חלק בתורה צריך להיות עיקר לימודו של אדם שהוא שכחן בטבעו? ומדוע?

- בחלק ההלכה המביא לידי מעשה מפני שהם דברים הנחוצים לכל אדם לדעת מה לעשות.
- בחלק המקרא. שלפחות ידע פסוקים מהתורה אם לא יכול לזכור דברים שצריך להבין.
- כל התשובות נכונות וזה מחלוקת בין הפוסקים.

ציון: _____.

הלכות ת"ת פרק רביעי

א בשלשה כתרים נכתרו ישראל כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה בו אהרן כתר מלכות זכה בו דוד כתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל כל מי שירצה יבא ויטול^א שנאמר^ב מורשה קהילת יעקב שהיא ירושה לכל ישראל^ג שמא תאמר שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה הרי הוא אומר^ד בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו הא למדת שכתר תורה גדול מכולם^ה.

אמרו חכמים^ו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ שנאמר^ז יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים:

ב ואין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה^ח אלא תלמוד תורה שקול כנגד כל המצות כולם^ט שהתלמוד מביא לידי מעשה^י ונמצא שניהם בידו^{יא} כי התלמוד מצד עצמו הוא ג"כ מצות עשה^{יב} אך אם לא היה מביא לידי מעשה^{יג} והואיל והוא מביא ג"כ לידי מעשה כל המצות כולן שאי אפשר לקיים כל המצות כהלכתן בתנאיהן ודקדוקיהן בלי לימוד היטב לידע כל ההלכות שהן דקדוקי המצות ותנאיהן^{יד} לכך הוא שקול כנגד כל המצות כולן ולפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום^{טו}:

ג היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו^{טז} ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים עכשיו במעשה^{יז} מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן שבלעדו אי אפשר לקיימן כהלכתן.

ואם אי אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים^{יח} כגון להיות מעשה לצדקה^{יט} במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים או שאין עשיית אחרים מספקת למצוה זו כגון להוצאת המת שאין לו מלווים לפי כבודו^כ כשיעור שיתבאר במקומו^{כא} יפסיק תלמודו ויעשה המצוה ויחזור לתלמודו^{כב} ואצ"ל למצות שהן חובה מדברי סופרים^{כג} כמו תפלה^{כד} וכיוצא בה^{כה} שחייב להפסיק תלמודו כדי לקיימן כהלכתן בכל תנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים בתכלית השלימות^{כו} כי זה כל האדם^{כז} כמו שאמרו חכמים^{כח} תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות^{כט} ונוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם^ל.

ולא אמרו חכמים^{לא} לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה אלא כשמקיים המצות שלומד בתורה רק שאינו לומד ומקיים לשם שמים^{לב} אלא מיראת העונש^{לג} בעולם הבא או אפילו בעולם הזה^{לד} או מאהבת השכר^{לה} לקבל פרס^{לו} בעולם הבא או אפילו בעולם הזה עושר וכבוד שלמשמאילים בה^{לי} הניתן מן השמים או אפילו ליקח [ל]עצמו כבוד וגדולה שיקראוהו רבי^{לז} ויהיה ראש ישיבה^{לט} אבל אם אינו מקיים מה שלומד נקרא רשע^מ ועליו אמר הכתוב^{מא} ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וגו' וכל תלמיד חכם

המזלזל במצות ואין בו יראת שמים הרי הוא כקל שבצבור^{מב} וגרוע מעמי הארץ^{מג} שזדונות נעשים להם כשגגות^{מד} ולזה נעשים שגגות כזדונות^{מה} ועליו אמרו חכמים^{מו} לא זכה נעשית תורתו לו סם המות.

ויש אומרים^{מי} שאף על פי כן) <א >(לעולם יעסוק אדם בתורה כי מתוך שלא לשמה יוכל לבא לידי לשמה^{מח} ללמוד על מנת לשמור ולעשות^{מט} שהמאור שבה מחזירו למוטב^י כמו שאמרו חכמים^{נא} על פסוק^{נב} אותי עזבו ותורתי לא שמרו הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהמאור שבה היה מחזירם למוטב.

וכן אמרו חכמי הקבלה^{נג} שכל התורה ומצות^{נד} שאדם עושה בעודו רשע אף שמוסיף כח בקליפות לפי שעה מכל מקום כשיחזור אח"כ בתשובה^{נה} בגלגול זה או בגלגול אחר^{נו} כמ"ש^{ני} כי לא ידח ממנו נידח אזי מוציא מהקליפה^{נז} כל התורה והמצות וחוזרים לקדושה בחזרתו^{נט}.

ולפיכך אין לו למנוע מלעסוק לעולם:

ד אפילו תלמוד תורה של רבים נדחה מפני מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים^ס כמו שאמרו על ר' יהודה בר אלעאי^{סא} כשהיה מלמד לתלמידיו^{סב} וראה את המת או את הכלה היה מפסיק מתלמודו ללות המת^{סג} ולהכניס הכלה לחופה.

ויש אומרים^{סד} שאם הוא בענין שאם יפסיק ויבטל לימודו לרבים עכשיו לא יוכלו להתאסף עוד ללמוד להם אחר שיקיימו המצוה אין לו להפסיק אפילו למצוה של תורה^{סה} ולפיכך במקום שהרב דורש בשבת) <ב >(במנחה^{סו} ואירע אונס שנתאחר מלדרוש לא יניח מלדרוש וכן לא יפסיק באמצע מפני קיום סעודה שלישית^{סז} והוא שדורש ומורה לעם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו^{סח} ולהכניס בלבם יראת שמים^{סט} ולא כמו שנוהגים עכשיו^ע.

ויש חולקין על זה^{עא} ואומרים שבכל ענין^{עב} אין תלמוד תורה אפילו של רבים דוחה שום מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים ואפילו היא מצוה קלה של דבריהם^{עג} מאחר שתכלית חכמה הם מעשים טובים^{עד} והתלמוד הוא גדול מפני שמביא לידי מעשה^{עה} וכן עיקר^{עו}.

אלא אם כן הדורש הוא אדם גדול^{עז} שמחזיר העם בתשובה בתוכחתו לעזוב דרך רשע^{עח} ולשוב עדה^{עט} לעבדו באמת שזה שקול כנגד מצות ידיעת התורה שנדחת מפניה אפילו מצות פריה ורביה כמ"ש למעלה^פ וכל שכן מפני התשובה^{פא} כי התשובה קודמת לידיעת התורה^{פב} כי יראת חטאו צריכה להיות קודמת לחכמתו^{פג} ואם אין יראה אין חכמה^{פד} אבל אם הדורש לא הגיע למדה זו צריך להפסיק כדי להתחיל סעודה שלישית קודם שקיעת החמה^{פה}.

וכן צריכים הרבים להפסיק לימודם למצות תפלה אם השעה עוברת אע"פ שתפלה מדברי סופרים^{פו} הואיל וכולם חייבים בה מאחר שאין תורתם אומנתם כרשב"י וחביריו^{פז}:

ה ואפילו רשב"י וחביריו לא אמרו עליהם שלא היו מפסיקין מלימודם לתפלה^{פח} אלא לתפלת שמונה עשרה שהיא בקשת רחמים ותחנונים^{פט} לחיי שעה והתורה היא חיי

עולם^צ אבל מפסיקין היו לברכות ק"ש^{צא} שחרית וערבית אע"פ שהן מדברי סופרים^{צב} וכן לשאר מצות מדברי סופרים^{צג} שאם אינו מפסיק נמצא שלמד שלא על מנת לעשות כמ"ש למעלה^{צד}.

ואפילו בתפלת י"ח אמרו^{צה} שחסידי הראשונים היו שוהין שעה אחת שלימה^{צו} בכל תפלת י"ח משלש תפלות שבכל יום^{צי} ושעה אחת שלימה קודם כל תפלה ושעה אחת שלימה אחר כל תפלה ונמצא שוהין ט' שעות ביום ולא היו חוששין לביטול תורה אף שתלמוד תורה כנגד כולם^{צח} מפני שהיו מקשרים דעתם לאדון הכל ב"ה ביראה ואהבה עזה ודביקות אמיתית^{צט} עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות^ק ומצות הדביקות האמיתית ביראה ואהבה היא גדולה ממצות ת"ת וקודמת אליה^{קא} כמ"ש^{קב} ראשית חכמה יראת ה'.

ו אך מכל מקום גם חסידים הראשונים לא היו רשאים להשהות^{קי} כל כך בתפלה אלא מפני שלמדו כבר תחלה כל התורה שבכתב ושבעל פה כולה וקיימו ידיע(ו)ת התורה שמתוך שחסידיהם הם היתה תורתם משתמרת^{קד} ומתקיימת בידם ולא משתכחת מהם^{קה}.

רק שמצות תלמוד תורה היא והגית בו יומם ולילה^{קי} וכנגד מצוה זו שקולה מצות הדביקות האמיתית ביראה ואהבה אמיתית ליפטר ממצוה זו כדין כל העוסק במצוה פטור מהמצוה^{קז} אבל לא כנגד מצות ידיעת התורה וליפטר ממנה ח"ו^{קח}.

כי תכלית היראה^{קט} היא לירא ולהתבושש מגדולתו למרות עיני כבוד^{קי} ח"ו לעשות הרע בעיניו לעבור על אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה^{קיב} בין לא תעשה של תורה בין של דברי סופרים ח"ו ותכלית האהבה^{קיב} היא העבודה לעבדו מאהבה ובשמחה לעשות נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו^{קיד} בקיום מצות עשה של תורה או של דברי סופרים ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים להתענג ולשמוח בה' והיא מעין עולם הבא וקבלת שכר (קיום מצות^{קיד}) אבל עבודה מאהבה היא כי מאשר צמאה נפשו לה' לדבקה בו היא רזה צמאונה במי התורה וקיום מצותיה^{קטו} דאורייתא וקוב"ה כולא חד^{קטז} וע"ז נאמר^{קיז} הוי כל צמא לכו למים) ומאחר שידיעת כל התורה למי שאפשר לו היא מצות עשה של תורה כמ"ש למעלה^{קיח} והשוכח דבר ממשנתו מפני שלא חזר על לימודו כראוי כשאפשר לו עובר בלאו^{קיט} א"כ איך יעבור בלאו ועשה מחמת שעוסק ביראת ה' כל היום (וגם מי שאי אפשר לו ידיעת כל התורה הרי אמרו^{קכ} לא עליך המלאכה לגמור^{קכא}).

משא"כ מצות והגית בו יומם ולילה שהותרה מכללה במה שנאמר^{קכב} ואספת דגן וגו' אמרה תורה הנהג בהן מנהג דרך ארץ^{קכג} ויוכל לצאת ידי חובתו בקביעות עתים ביום ובלילה^{קכד} ואפילו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית בשעת הדחק כשאין לו פנאי מפני טרדת פרנסתו^{קכה} שהיא חיי הגוף וכ"ש וק"ו כשעוסק בחיי נפש^{קכו} לדבקה בה' חיים וע"ז אמרו חכמים^{קכז} שתלמוד תורה היא מדברים שאין להם שיעור^{קכח}:

ז כשם שמצות תלמוד תורה שקולה כנגד כל המצות^{קכט} ושכרה שקול כנגד שכר כולן^{קל} כך ענשה חמור ושקול כנגד כולן^{קלא} כמו שמצינו במקדש ראשון שויתר הקב"ה על עבודה זרה

וגילוי עריות ושפיכות דמים קלב ולא ויתר על ביטול תורה שנאמר קלב על מה אבדה הארץ וגו' ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו'.

ותחלת דינו של אדם אינו אלא על תלמוד תורה ואח"כ על שאר מעשיו קלד:

ח אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה קלה אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה קלו לפיכך מי שרצה לזכות זכות בכתר תורה קלי יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה קלח ואפילו בליל [י] תקופת תמוז יש ללמוד מעט קלט ומט"ו באב ואילך יוסיף קמ מעט מעט קמא ודלא מוסיף יאסף בלא זמנו קמב כמ"ש באו"ח סי' רל"ח קמג.

כך אמרו חכמים קמד אין רנה של תורה אלא בלילה שנאמר קמה קומי רוני בלילה וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום קמו וכל בית שאין נשמעין בו דברי תורה בלילה אש אוכלתו קמז:

ט ואין דברי תורה מתקיימים במי שמרפה עצמו עליהם קמח ולא באלו שלומדים מתוך עידון קמט ומתוך אכילה ושתיה אלא במי שממית עצמו עליהם ומצער גופו תמיד קי ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה קנא.

אמרו חכמים קנב דרך רמז קנג זאת התורה אדם כי ימות באה לקנד אין התורה מתקיימת שלא תשכח אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים וכן אמר שלמה בחכמתו קנה אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף היא עמדה ונתקיימה ליקני ועוד אמר קני כי מיץ חלב יוציא חמאה במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא עליה חלב שמצץ משדי אמו.

וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים שנאמר קנח ואת צנועים חכמה. וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו תלמודו מתקיים בידו אבל הקורא בלחש במהרה הוא שוכח קנט שנאמר קס ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה בכל רמ"ח איברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת:

י ברית כרותה שכל היגע בתלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח קסא ועל כן במקום שאין בית המדרש בעיר קסב אין לאדם ללמוד בביתו אלא בבית הכנסת שמתפללים בו אבל כשיש בית המדרש בעיר אין ללמוד יחידי בבית הכנסת אלא בבית המדרש קסג בחבורה שנאמר קסד חרב על הבדים ונואלו חרב על שונאיהם של ישראל שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שמטפשין שנאמר ונואלו קסה שאין התורה נקנית אלא בחבורה קסו ואמרו חכמים קסז עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר קסח אלקים נצב בעדת אל ואין עדה פחותה מעשרה קסט.

ויש להם להתפלל בצבור בבית המדרש במקום שלומדים קע שקדושת בית המדרש גדולה וחמורה מקודשת בית הכנסת קעא כמ"ש בהלכות בית הכנסת קעב:

יא ולפיכך אסור להשיח שיחה בטלה בבית המדרש קעג כמו שאסור בבית הכנסת קעד ואפילו מי שנתעטש אין אומרים לו רפואה קעה בבית המדרש קעו ואפילו שלא בשעת

הלימוד **קעז** ואצ"ל בשעת הלימוד **קעז** שענשו גדול כמו שאמרו חכמים **קעט** שמאכילין אותו גחלי רתמים:

יב וכן אין ישנים בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת ארעיק **קפא** אלא מדוחק **קפא** כגון מי שלומד יומם ולילה בבית המדרש והוא בענין שאם יצטרך לילך לישן בביתו ימשך מזה ביטול תלמוד תורה התיירו לו לישן בבית המדרש **קפב**.
ואם מועיל תנאי בשעת בנין הבית המדרש להתיר שיחה ושינה נתבאר בהלכות בית הכנסת **קפג**:

יג וכופין בני העיר זה את זה **קפד** אפילו יחיד את הרבים **קפה** לקנות תנ"ך להניח בבית המדרש כדי שיקרא בהם כל מי שירצה מן הצבור **קפי** בימיהם שלא ניתנה תורה שבעל פה ליכתב (ועכשיו) **ג** > (שניתנה ליכתב **קפז** כופין לקנות גם תורה שבעל פה כולה שהם ספרי התלמוד והפוסקים ומדרש אגדות שילמדו בהם גדולים וקטנים **קפח**.
וגובין לפי ממונ **קפט** ואפילו עם הארץ חייב ליתן לפי ממונו **קצ** וגובין בכל מיני כפיות כמו לשאר צרכי הרבים **קצא**.

ועיר גדולה שאין הספרים שבבית המדרש מספיקין ויש ביטול תורה מחמת חסרון ספרים שאין נמצאים לקנות **קצב** ויש יחידים שיש להם ספרים הרבה יש לבית דין לכופם להשאיל ספריהם לכל מי שיתן משכון שוה כשיווי הספר על פי שומת בית דין שאם יתקלקל הספר ישלם הפחת על פי שומת בית דין **קצג**.

[והוא הדין אפילו במקום שספרים מצויים לקנות אם איש עני הוא שאין ידו משגת לקנות מחוייב העשיר להשאיל לו על משכון וכופין אותו ולכך ראוי לכל ירא שמים לקנות גמרות קטנות הרבה כדי להשאיל לבני עניים ואמרו חכמים **קצד** צדקתו עומדת לעד **קצה** זה הכותב או קונה **קצו** ספרים ומשאילם לאחרים:]

יד ומותר לתלמיד חכם להודיע עצמו שהוא ת"ח במקום שאין מכירים אותו **קצז** אם צריך לכך **קצח** ואי אפשר בענין אחר כגון שמעלילים עליו ואין ידו משגת לפייסם בממון אבל אם ידו משגת לפייס בממון אסור להודיע עצמו כדי להנצל בכבוד תורתו **קצט** שכל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם **ק"ו** מבלשצר שנשתמש בכלי קדש **רא**.

ואין צריך לומר הלומד כדי להתגדל **לב** ולהיות לו שם **רג** כשם הגדולים אשר בארץ או כדי להתפרנס **רד** במלמדות או דיינות והוראות וכך אמרו חכמים **רה** אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחתוך **רי** בהם שכל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם **רז** אלא דבר בהם לשמם ולשם פועלם בה **רח**.

ואעפ"כ מי שאין בו יראת שמים לדבר לשמם אלא להתגדל או להתפרנס מוטב שיעסוק בתורה שלא לשמה משיתבטל ויפרוש כי מתוך שלא לשמה יבא לשמה כמ"ש למעלה **רט**:
טו וגם למי שיש בו יראת שמים לא הזהירו ומנעו מלעשות קרדום אלא שלא יהיה תחלת לימודו בשביל להיות לו לאומנות להתפרנס בה שנמצא משתמש בכתר תורה תשמיש של חול לצרכו ועושהו כקרדום אבל אם למד לשם שמים ואח"כ אין לו במה להתפרנס אם לא

במלמדות או דיינות והוראות הרי זה משתמש בה לצרכה^{רי} שאם לא יהיה לו מה לאכול לא יוכל לעסוק בה כראוי כשהוא מעונה ברעב ועירום או נפשות ביתו. ואם יוכל לעסוק באיזה מלאכה לפרנס את עצמו ומניח מלאכתו מלהתפרנס בה ומתפרנס מלימוד התורה לתלמידים כ"ש שהוא משתמש בה לצרכה בלבד כי כדי שלא ליבטל מתלמוד תורה הוא מניח מלאכתו שהיה יכול לעסוק בה ולהתפרנס ממנה והוא נוטל שכר בטלה ולא שכר תורה כמ"ש למעלה^{ריא} ואף שלא יוכל לבא לידי ידיעת התורה כולה כשעוסק במלמדות מ"מ מקיים הוא מצות ודברת במ שתעשם עיקר ולא טפלה^{ריב} משא"כ כשיתפרנס ממלאכתו ויעשה אותה עיקר ותורתו עראי וטפלה בקביעות עתים לבד: **טז** אך מי שחננו ה' שיוכל להתפרנס ממעשה ידיו שיעשה עראי לבד ותורתו קבע אסור לו להתפרנס מהתורה^{ריג} אף על פי שמניח מלאכתו ומעשה ידיו בשביל זה שהוא שכר בטלה דמוכח^{ריד}.

ואפילו מתמנה להורות הוראות שיש לו פנאי הרבה ללמוד ויוכל לבא לידי ידיעת התורה כולה מאחר שאם היה מתפרנס ממעשה ידיו והיה עושה תורתו קבע היה מקיים מצות ודברת במ^{רטו} ואף שלא היה יכול לבא לידי ידיעת התורה כולה במשך זמן כזה שיוכל לבא עכשיו הרי אמרו^{רטז} לא עליך המלאכה לגמור ולכך אין עליו להשתמש בכתר תורה בשביל כך.

אלא אם כן רבים צריכים ל^{ריז} שאין במדינה גדול בחכמה כמוהו והוא בורח מן הגדולה והגדולה מחזרת אחריו^{ריח} שאז עון בידו להמנע וחייב הוא להתמנות^{ריט}. ומאחר שנתמנה על הצבור אסור לו לעסוק בשום מלאכה בעצמו בפני שלשה^{ריכ} כדי שלא יתבזה^{רכא} והצבור מצווין לפרנסו בכבוד שלא יצטרך למעשה ידיו כלל^{ריב} ואפילו לעשרו^{רכג} כמ"ש^{רכד} הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו והוא הדין לכל גדול הדור ופרנס בכל מדינה ומדינה^{רכה}:

יז אין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון^{רכו} אלא מחזירים אותו למוטב תחלה ואח"כ מכניסים אותו לבית המדרש ומלמדים אותו^{רכז} ואם אי אפשר להחזירו למוטב תחלה והוא דוחק ליכנס ללמדו^{רכח} תהא שמאל דוחה וימין מקרבת ולא כיהושע בן פרחיה שדחה לפלוני בשתי ידים^{רכט}.

וכן הרב שהולך בדרך לא טובה אע"פ שחכם גדול הוא והכל צריכים לו אין למדים ממנו עד שיחזור למוטב^{רל}:

יח הרב שלמד ולא הבינו התלמידים לא יכעוס עליהם^{רלא} אלא שונה וחוזר הדבר כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה בטעמה היטב^{רלב} שנאמר^{רלג} ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם ואומר^{רלד} ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא נאמר אשר תלמדם צריך אתה לשום לפניהם טעם המיישב תלמודם^{רלה} ומשימו בלבם^{רלו}.

והתלמיד לא יהא בוש מחבירו^{רלז} לאמר לא הבנתי אלא שואל וחוזר ושואל אפילו כמה פעמים^{רלט} ועל כך אמרו^{רלט} לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד:

יט במה דברים אמורים שלא הבינו התלמידים את הדבר מפני עמקו או מפני דעתם שהיא קצרה אבל אם ניכר לרב שמתרשלים בדברי תורה ומתרפים עליהם ומפני זה לא הבינו חייב להראות עליהם רוגז^{רמב} ולהכלימם בדברים^{רמא} כדי לזרזם ולחדדם וכענין זה אמרו חכמים^{רמב} זרוק מרה בתלמידים. לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש לפני התלמידים ולא לשחוק בפניהם ולא לאכול ולשתות עמהם כדי שתהא אימתו עליהם וילמדו ממנו במהרה^{רמג}: סליק תם ונשלם

מבחן בהלכות תלמוד-תורה לאדמו"ר הזקן פרק ד'

שם התלמיד: _____ . תאריך: _____ .

12) בכמה כתרים הוכתרו ישראל? ומי זכה בהן?

- ☐ בשתי כתרים: כתר ממשלה, בו זכה ר' יהודה הנשיא. וכתר גבורה, בו זכה שמשון הגיבור.
- ☐ ג' כתרים: כתר כהונה, בו זכה אהרון. כתר מלכות, בו זכה דוד. וכתר תורה, בו זכו כל ישראל שנאמר: "מורשה קהלת יעקב".
- ☐ כתר אחד: והוא כתרו של מלך המשיח.

13) איזה כתר הכי גדול וחשוב מכולם? ומניין למדים זאת?

- ☐ כתר תורה, שנאמר: "בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו".
- ☐ כתר כהונה, שנאמר: "יקרה היא מפנינים" - מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים.
- ☐ כתר מלכות, שנאמר: "בי מלכים ימלוכו".

14) מדוע מצוות תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות כולם?

- ☐ כי התלמוד מביא לידי מעשה המצוות ועל ידו מרוויח גם תורה וגם מצוות.
- ☐ כי אי אפשר לקיים כל המצוות כהלכתן בלי לימוד היטב.
- ☐ כל התשובות נכונות.

15) היה לפנינו עשיית מצוה ותלמוד תורה. האם מותר לו להפסיק בשביל המצוה?

פרט!

- ☐ אם זו מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים - לא יפסיק. ואם א"א לעשותה ע"י אחרים - כגון: מת מצוה ומצוות שהן חובה מד"ס - חייב להפסיק.
- ☐ בשביל מצוות חייב להפסיק הלימוד, שהרי תכלית הלימוד הוא בשביל לקיים.
- ☐ זה תלוי: אם לומד בשביל לקיים - יפסיק. ואם בשביל להיות רב - לא יפסיק.

16) מה פירוש דברי חז"ל: "לעולם יעסוק אדם בתו"מ אפילו שלא לשמה"?

- ☐ אפילו שלומד לשם כבוד וגדולה שיקראוהו רבי וראש ישיבה, או מפני שמפחד מהעונש או בגלל השכר בעוה"ב וכדו'.
- ☐ אפילו שאינו מקיים מה שלומד.
- ☐ כל התשובות נכונות.

**17) האם גם לימוד תורה של רבים נדחה מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים?
ומה הראיה?**

- כן אפילו ת"ת של רבים נדחה מפני הנ"ל. וכר' יהודה בר עילאי שהיה מפסיק ללמד בגלל הלויית המת או הכנסת כלה.
- זה תלוי, אם מפני שיפסיק יבטל הלימוד באופן שלא יוכלו להתאסף שנית לאחר קיום המצוה, אז אסור.
- זה דוחה, אפילו בשביל מצוה קלה של ד"ס (שא"א לעשותה ע"י אחרים) שהרי תכלית חכמה הם מעשים טובים. פרט אם הדורש הוא אדם גדול שמחזיר העם בתשובה.
- כל התשובות נכונות וזה מחלוקת בין הפוסקים.

18) מתי הוא עיקר זמן הלימוד, ביום או בלילה? ומדוע?

- ביום ובלילה. שנאמר: "והגית בו יומם ולילה".
- ביום. כי ביום יותר עירניים ויותר קולטים את הלימוד.
- בלילה. כמאמר חז"ל: "אין רינה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה" וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום.

19) באיזה מקום הכי טוב וראוי ללמוד תורה? ומניין?

- בבית. כי שם לא מפריעים וגם הילדים שומעים את אבא לומד.
- בבית הכנסת. כי ברית כרותה שכל היגע בתלמודו בביהכ"נ לא במהרה משכח תלמודו.
- כנ"ל בביהכ"נ. אבל אם יש ביהמ"ד בעירו, עדיף ללמוד שם בחבורה. שאין התורה נקנית אלא בחבורה ו"עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרו"ה ביניהם".

20) מה הדין בעיר שיש ביהמ"ד שאין בו ספרים של תושב"כ ותושב"ע? וכיצד עושים זאת?

- כופין את בני העיר לתת ממון לפי יכולתם (העשיר לפי עושרו וכו') כדי לקנות.
- זה תלוי, אם זה עיר קטנה, אז כנ"ל. ואם זה עיר גדולה ולא מספיק הספרים, אז בי"ד מחייב את העשירים להשאיל ספריהם ע"פ משכון שישאיר השואל.
- אם יש ספרים בעיר לקני'ה, אז לא משאילים אלא כל אחד קונה לעצמו.

21) הרב שלימד ולא הבינו התלמידים, מה יעשה? ומדוע?

- ישנה ויחזור הלימוד כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה בטעמה היטב. שנאמר: "ולמדה את בני"י שימה בפיהם" וכן נאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" ולא נאמר "אשר תלמדם".
- אם מפני שלא הבינו עומק העניין או מחמת קוצר דעתם, אז הדין כנ"ל. אבל אם מפני שניכר בהם שהם מתרשלים בלימודם - חייב להראות עליהם רוגז ולהכלימם בדברים כדי לזרזם ולחדדם.
- כל התשובות נכונות וזה מחלוקת בין הפוסקים.

ציון: _____.

ספר החינוך – מצוות אהבת ישראל

עמ' 14

מקורות ושורשי המצווה – ספר החינוך:

מצווה רמג. מצוות "אהבת ישראל":

רמג. מצוות אהבת ישראל	דיני מצוה זו, כלולים הם בתוך
לאהב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמל על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך. ואמרו זכרונם לברכה (שבת לא, א) דעלך סני לחברך לא תעביר. ואמרו בספרא (קדושים ד) אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר, שהרבה מצוות שבתורה תלויות בקך, שהאזהב חברך כנפשו לא יגנב ממונו ולא ינאף את אשתו, ולא יונהג בממון ולא יסיג גבולו, ולא יזיק לו בשום צד, וכן כמה מצוות אחרות תלויות בקך. ידוע הדבר לכל בן דעת. שורש המצוה ידוע, כי כמו שיעשה הוא בחברו, כן יעשה חברו בו, ובזה יהיה שלום בין הבריות.	המצוה, שקלל הכל הוא שיתנהג האדם עם חברו כמו שיתנהג האדם עצמו לשמור ממונו ולהרחיק ממנו כל נזק. ואם יספר עליו דברים יספרם לשבח ויחוס על כבודו ולא יתכבד בקלנונו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם הבא, והמתנהג עם חברו דרך אהבה ושלום ורעות ומבקש תועלתם ושמח בטובו עליו הכתוב אומר: ישראל אשר בך אתפאר. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן. והעובר עליה ולא נזהר בממון חברו לשמרו, וכל שכן אם הזיק אותו בממון או צערו בשום דבר לדעת בטל עשה זה מלכד שלום בין הבריות.

1. מה הפירוש "ואהבת לרעך כמוך"?

2. תרגם את המילים הארמיות: "דעלך סני לחברך לא תעביר"!

3. מה אמר רבי עקיבא על מצווה חשובה זו?

4. פרש את אמרתו זו של רבי עקיבא!

5. מה אמרו לנו רז"ל על:

א. "המתכבד בקלון חברו"?

ב. המבקש במוצת חברו ושמח בטובו?

חתימת המחנך: _____

ציין סופי: _____

חסידות – ליקוטי דיבורים

עמ'

מעלת הדיבור והזהירות בו

חסידות ליקוטי דיבורים:

מעלת הדיבור והזהירות בו:

הדיבור הוא מעלת האדם, עד שכל המין האנושי נקרא בשם "מדבר", דבר המראה על הדרגא הגבוהה ביותר של המין האנושי. לכאורה הרי מעלת האדם היא שכל וחכמה? אלא מעלת השכל היא שהוא בא בדיבור. דיבור על פי החכמה מתחלק לארבעה חלקים, ועל פי התורה כדעת הרמב"ם – לחמשה חלקים:

(א) דיבורי מצוה בקריאת דברי תורה ודברי תפלה.

(ב) דיבור הנאהב, בשבח מעלת השכליות ומדות טובות.

(ג) דיבור המותר, והוא מצרכי האדם במסחרו במאכלו ובמשקו וכו'.³⁵

וכדומה.

(ד) דיבור האסור, כמו שקר לשון הרע ורכילות.

(ה) דיבור הנמאס, והוא שיחה בטלה בסיפורי מעשיות שאין בהם תועלת.

תורת החסידות דנה ומסבירה את חמשת חלקי הדיבור האמורים בדרגות שונות. היא מחיה את היסודות ומגלה את הסוד הפנימי שבדיבור. היא מסבירה איך ה"לשון היא קולמוס הלב"³⁵. דיבור הוא המשרת של שכל ומדות.

על ידי האלקות שבתורת החסידות רואים את הבהירות של כל חלק מחמשת חלקי הדיבור, את המעלות והעדינות של דיבורי מצוה ודיבור הנאהב, את גסות הדיבור האסור ואת שפלות הדיבור הנמאס.

החסידות מבהירה מה נקרא דיבור המותר, היא מסבירה מה נקרא מותר. המותר על פי חסידות הנו מוגבל מאד. כלומר, החסידות אומרת שמה שמותר יש לדעת תחילה אם הוא נחוץ, ואם הוא איננו נחוץ אלא שהדבר מתחשק לו – אומרת החסידות שאף שהדבר שרוצים הוא דבר המותר מצד עצמו, הרי הרצון שהוא רוצה בו הוא רע גמור, שיש לעשות תשובה על כך.

כל אחד צריך להיות נזהר בדיבור, כלומר, בחלק השלישי של הדיבור שהוא דיבור המותר, שכן על פי רוב מביא החלק השלישי לחלק החמישי הנקרא דיבור הנמאס, דברים בטלים, והחלק החמישי מביא לחלק הרביעי שהוא דיבור האסור.

(1) מהי מעלת האדם על הבהמה?

(2) לכאורה הרי מעלת האדם היא שכל וחכמה?

(3) כמה חלקים יש בדיבור על פי התורה כדעת הרמב"ם? ומהם?

(4) מהי ההגדרה של מותר על פי חסידות?

(5) היכן (באיזה חלק בדיבור) צריכה להיות הזהירות בעיקר? ומדוע?

בהצלחה!!!

חתימת המחנך: _____.

ציון: _____.

מקורו ותפקידו של כוח הדיבור - חסידות ליקוטי דיבורים: מקורו ותפקידו של כוח הדיבור:

עג. מחשבה ודיבור שהם לבושי הנפש הם כוחות משרתים. בשפת החקירה העתיקה, חלוקים כוחות הנפש בארבעה חלקים: עונג ורצון נקראים בשם "נבדלים"; שכל - חב"ד - נקרא בשם "אדונים"; מחשבה ודיבור נקראים בשם "משרתים" וכוח המעשה נקרא בשם "עבד". שכן, כוח המעשה הוא זה שעושה בפועל מה שיש לו תענוג ממנו, שרוצה בו, שיש לו בו הבנה והתפעלות, ושמהרהר ומדבר בו. מחשבה ודיבור שהם כוחות משרתים, הרי מחשבה היא משרת אל השכל ודיבור משרת אל המדות. ההשכלה כפי שהיא באה מכוח המשכיל בכוח החכמה, היא תנועה של ברק המבריק. למרות שבכוח החכמה ישנה ההתכללות של הכוחות בינה ודעת, הרי בכל זאת מן ההכרח שיהיה משרת לנקודת ההשכלה, והמשרת הוא המחשבה. דיבור הוא משרת המדות, לכן אופן התגלות המדה תלוי בדיבור. זה תוכן הענין של דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב⁴¹, כשם שענין השכל הרי לא זו בלבד שהוא עצמו יודע את דבר ההשכלה אלא גם מסבירו לשני, כך גם תוכן ענין המדות הוא שזה ישפיע גם על השני, וזה תלוי במשרת המדות, שכפי אופן הדיבור כך היא התגלות המדות.

חסידות מחלקת את כוחות הנפש בשלושה חלקים: (א) כוחות מקיפים. (ב) כוחות פנימיים. (ג) לבושים. לעונג ורצון קוראת חסידות "כוחות מקיפים", שכן הם הסיבה הגורמת לכל הכוחות ולפעולות הכוחות. שכל, חב"ד ומדות וכדומה, כל הכוחות שיש להם כלים, כלומר אברי הגוף שהכוחות מתלבשים בהם, נקראים בחסידות "כוחות פנימיים". למחשבה דיבור ומעשה קוראת חסידות בשם "לבושים".

הכוחות המקיפים, עונג ורצון, גם להם יש משרת, והוא - הניגון. כשם שמשרתי מחשבה ודיבור יש להם תכונות מסוימות, שמצד התכונות שהטביע השי"ת בכוח המחשבה הוא משרת אל השכל ומצד התכונות שהטביע השי"ת בכוח הדיבור הוא משרת למדות, כך ישנן גם תכונות מסוימות בגנינה שבגללן נגינה היא משרת לעונג ורצון.

1) לכמה סוגים חלוקים כוחות הנפש לפי שפת החקירה העתיקה, וכיצד הם נקראים?

2) על מה מה מכוונים הכינויים הבאים, לפי שפת החקירה העתיקה?
(א) נבדלים: _____
(ב) אדונים: _____
(ג) משרתים: _____
עבד: _____.

3) מהי הסיבה שנקראים כך?
(א) נבדלים: _____

(ב) אדונים: _____

(ג) משרתים: _____

(ד) עבד: _____

4) בכוחות המשרתים, מה ההבדל בין מחשבה - לדיבור?

5) לכמה חלקים מחלקת החסידות את כוחות הנפש, וכיצד?

בהצלחה!!!

ציון: _____ . חתימת המחנך: _____ .

עבודת סיכום חסידות ליקוטי דיבורים:

א. מעלת הדיבור והזהירות בו:

(1) מיינ את חלקי הדיבור לפי ב' אופנים: א. ע"פ סדר חומרתם. ב. ע"פ הזהירות בהם.
מספר את המשבצות לפי סדר!

סדר חומרתם	סדר הזהירות בהם

חלקי הדיבור במפוזר

- * דיבור הנאהב - בשבח המידות והשכל:
- * דיבור האסור - רכילות ולשון הרע:
- * דיבור המותר - בצרכי הגוף:
- * דיבור הנמאס - בסיפורי מעשיות ודברים בטלים:
- * דיבורי מצווה - בדברי תורה ותפילה:

(2) הסבר מדוע מיינת את אופן הב' בצורה כזאת!

א. מקור הדיבור ותפקידו - כוחות הנפש:

ציין בתוך המשבצות הריקות איך מכונים כוחות הנפש לפי ב' השיטות שלמדנו:
שיטת החקירה העתיקה כוחות הנפש: תורת החסידות:

בהצלחה!!!

חתימת המחנך: _____

ציון: _____

שו"ת בענייני מידות שבין אדם לחברו

חלק א' – הלכה – קישו"ע:

1. כמה איסורים למדים מן הפסוק לא תלך רכיל, ומהם?
2. איזה פסוק נסמך לפסוק "לא תלך רכיל", ומה למדים מכך?
3. מה ההבדל בין "לשון הרע" ל"מוציא שם רע"?
4. מהו הצד השווה בין "לשון הרע" ל"מוציא שם רע"?
5. מהו הצד השווה בין רכילות ללשון הרע?
6. תן דוגמא ל: "רכילות" – "לשון הרע" – "מוציא שם רע"!
7. מדוע ה"מקבל לשון הרע" גרוע יותר מן האומרו?
8. כמה נענשים על לשון הרע? פרט!
9. עד היכן הוא לשון הרע?
10. על איזה יהודי מותר יהיה לספר לשון הרע? ומדוע?
11. מהו "אבק לשון הרע", ומדוע נקרא כך? (תן לפחות 2 דוגמאות)
12. מה תקנתו של אדם שלא יבוא לידי לשון הרע?
13. מיהם ה"ארבע כתות שאין מקבלות פני שכינה"?
14. "כל ליצנותא אסירא" חוץ מאיזה ליצנות, ומהיכן למדים זאת?

חלק ב' - גמרא:

15. מהיכן למדים ש"גדול האומר בפיו יותר מן העושה מעשה"?
16. מאיזה פסוק למדים ש"כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר"? הסבר!
17. "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים"?
18. איזה ק"ו למדים מלשון הרע שדברו המרגלים?
19. כנגד כמה עבירות שקולה לשון הרע, מהם, ומהיכן למדים זאת?
20. מה דורשת הגמ' על הפסוק בתהילים: "מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה"?
21. מה נשתנה מצורע שאמרה תורה "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו"?
22. מה פירוש הפסוק במשלי: "מות וחיים ביד לשון" וכי יד יש ללשון?
23. במה חמורה הלשון יותר מהיד?
24. מי דרש את המאמר: "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז", ובעקבות איזה מאורע הגיע לומר זאת?
25. מה ההבדל בין קנה לארז, ומה למדים מכך?
26. מה עדיף "תוכחה לשמה" או "ענוה שלא לשמה"? נמק תשובתך!
27. מדוע צריך להיות זהיר מאוד (בפרט בזמננו) בתוכחות אפילו קלות (כגון: למה אתה לא שם לב למה שאתה עושה)?
28. אם חושדים בי שעשיתי מעשה לא טוב ואני יודע מי עשה זאת, כיצד אנהג? מדוע? ומה הראיה לכך?

חלק ג' – חסידות/מוסר: (תניא-ליקוטי דיבורים-לקוטי שיחות-פרקי אבות-

מוסר)

29. כיצד קשורים ותלויים אחד בשני 2 מאמרי חז"ל הבאים: "והוי שפל רוח בפני כל האדם" – "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"?
30. מצד מה באים לאדם כעסים (בכללות) על הזולת?
31. ממה נובעים (על מה מתבססים) הרצונות של האדם (בכללות)?
32. כיצד יתקן האדם את הבסיס הנ"ל, ובמה זה יתרום לו?
33. מהם הכללים החשובים שקובע אדמוה"ז בפרק לב בתניא בקשר ל:
- א. "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו" שחוטאים (מחללים שבת וכדומה)?
- ב. "חבירו בתורה ובמצוות" שכבר הוכיחו ואעפ"כ לא שב מחטאו?
34. אדמוה"ז אומר (שם) "והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת אהבה". מדוע?
35. כיצד נכון להתייחס לאדם שדעותיו נוגדות את דעותיי לגמרי? נמק תשובתך!
36. כיצד ניתן להגיע להוכיח את הזולת מבלי שייפגע, ומהו המבחן האמיתי לזה? (רמז: מהו התנאי הקודם ל"הוכח תוכיח" ומה כתוב בסוף הפסוק?)
37. במה מתבטאת מעלת האדם על שאר הברואה, ומדוע לא בשכל?
38. כמה חלקים יש בדיבור ע"פ התורה כדעת הרמב"ם, ומהם?
39. באיזה חלק בדיבור (מבין החלקים הנ"ל) צריכה להיות הזהירות בעיקר? הסבר מדוע!
40. היכן כתוב ש"הלשון היא קולמוס הלב", ומה הפירוש?
41. תן כמה דוגמאות, כיצד ניתן להוכיח את הזולת באופן חיובי?
42. מהן ההשלכות של הדיבור השלילי על חיי האדם בעתיד? (תן לפחות 2 דוגמאות)
43. מיהם הג' צדיקי עולם מתקופת התיסדות החסידות, שהיו ידועים כאוהבי ישראל, ומהו ההבדל בסוג עבודתם של כל אחד?
44. כיצד היה רלוי"צ מברדיצ'ב דורש את פסוק התוכחה בנביא: "אוי גוי חוטא – עם כבד עוון – זרע מרעים – בנים משחיתים – ניאצו את ה', נזרו אחור"?
45. איך משנים הרגל לא טוב על פי חסידות, באופן של "מיניה וביה"? (רמז: אחרי כמה פעמים מתרגל החוטא בעבירה?) נמק תשובתך!
46. איך יכול האדם לדחות את היצר ולהתגבר עליו בשעה שמפיל אותו בייאוש ח"ו?
47. מהם השלושה דברים שאדם צריך להסתכל ולא יבוא לידי עבירה, וכיצד זה בא לידי ביטוי בעבודת האדם?
48. באלו מצבים אסור: לרצות חבר, לנחמו, לשאול לו, להשתדל לראותו? הסבר מדוע!
49. ארבע מידות באדם: מיהו הנקרא "חסיד" ומיהו הנקרא "רשע"?
50. ארבע מידות בדעות: מיהו הנקרא "חסיד" ומיהו הנקרא "רשע"?

בהצלחה!!!

תשובות חלק א' - הלכה:

1. 3 איסורים: "רכילות", "לשון הרע", "מוציא שם רע".
2. "לא תעמוד על דם רעך", לומר לך שעוון רכילות גורם להרוג נפשות מישראל.
3. לשוה"ר, הוא האומר אמת שיש בה גנות. ואילו מוצש"ר, שאומר שקר על חבירו.
4. בשניהם מדבר בגנות חבירו.
5. בשניהם אומר אמת.
6. שמעתי שלשמעון יש המון שטרות של כסף = רכילות. שמעתי ששמעון הוא בזבזן גדול = לשוה"ר. שמעתי שאין חנות בעיר ששמעון לא קנה בה שטויות = מוצש"ר.
7. א. משום שהוא הגורם לו לספר הדבר. ב. משום שהוא מאמין בזה.
8. 3 אנשים: המספר, השומע, וזה שמספרים עליו.
9. שאל אחד לחברו: היכן אמצא אש? והשיב לו: בבית פלוני, שיש לו הרבה בשר ודגים ומבשלים שם תמיד.
10. על המינים והאפיקורסים, שכופרים בתורה או מגלים בה פנים שלא כהלכה, ומשום שאין להם חלק באלוקי ישראל (כדאיתא בגמ' ריש פרק ט"ז דשבת)
11. אומר לחבריו: "אל תדברו עם ראובן איני יכול לומר לכם מה אירע לי עמו, רק אני מזהיר אתכם שלא תדברו עמו". או מי שמספר בטובת חבירו בפני שונאיו. משום שזה גורם שיספרו בגנותו. (וכן המספר לשוה"ר דרך צחוק או דרך רמאות)
12. אם תלמיד חכם הוא, יעסוק בתורה. ואם ע"ה הוא, ישפיל דעתו.
13. כת ליצים. כת חנפים. כת שקרים. וכת מספרי לשון הרע.
14. כל ליצנות אסורה חוץ מליצנות על עבודה זרה, שנאמר: "ויהי בצהרים ויהתל בהם אליהו וגו'".

תשובות חלק ב' - גמרא:

15. משום שבאונס ומפתה משלם קנס 50 סלעים. ואילו במוצש"ר משלם 100 סלעים.
16. "אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו". פירוש: מי שמעז לדבר בחופשיות מגלה שאין לו אדון שמשגיח מעליו.
17. לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר. (רש"י על התורה)
18. "ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך" (שמתו במדבר ולא נכנסו לארץ). "המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה".
19. 3 עבירות: עבו"ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים. משום שבכולם כתוב "גדולות" כמו בלשון הרע.
20. הקב"ה נתן הרבה שמירה ללשון כדי שלא תדבר: כל האברים זקופים והיא מוטלת, כל האברים מבחוץ והיא מבפנים, ועוד שיש לה 2 חומות שיניים ושפתיים. ועל כך אומר מה עוד אני יתן לך ויוסיף לך כדי שלא תדבר?
21. הוא הבדיל בין איש לאשתו, בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה בדד ישב.
22. מה יד ממיתה אף לשון ממיתה.
23. יד אינה ממיתה אלא בסמוך לה ואילו לשון אפילו בריחוק מקום.
24. רבי אלעזר בן רבי שמעון: שפעם למד תורה הרבה והיה ליבו גס עליו ומתוך שהיה שמח מאד יצא לטייל עם סוסו על שפת הנהר ונזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר ואמר לו שלום עליך רבי! ולא השיב לו שלום אלא אמר לו "ריקה כמה מכוער אותו

האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך! אמר לו איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית. כשהבין רבי אלעזר שחטא השתטח לפניו וביקש מחילה ולא הסכים למחול לו עד שהגיעו לעירו של רבי אלעזר ופנו בני עירו לקראת רבם בתוארים "שלום עליך רבי רבי מורי מורי" שאלם האיש "למי אתם קורין רבי רבי? אמרו לו לזה שמטייל אחריו. אמר להם אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל" ... לבסוף לאחר שהתחננו על רבם הסכים הלה לסלוח לו בשבילם ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן! מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז".

25. שהקנה רך מאד וכל רוח אפילו קלה מצליחה לכופף אותו, אך מצד שני הוא לא נשבר. ואילו ארז הוא חזק מאד שכל הרוחות שבעולם לא מזיזות אותו, אך רוח שאינה מצויה יכולה לשבור אותו. ומזה ילמד האדם להיות שפל רוח בפני כל אדם וכך הוא לעולם לא ישבר מאף מילה שיגידו לו. לעומת זאת מי שמתחזק ומתקשה על השני כארז סופו ליפול.

26. עונה שלא לשמה עדיף, משום שמתוך שלא לשמה בא לשמה (כגון: לימוד תורה שלא לשמה). אבל בתוכחה אפילו לשמה לא כל אחד מוכן לקבל.

27. משום שבדורנו קשה לקבל תוכחות, כמאמר הגמ': "אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך, אמר לו טול קורה מבין עיניך" (הזהר מעבירה קלה זו שאתה רגיל בה, והוא עונה לו היזהר אתה מעבירה חמורה שאתה רגיל בה וכדומה). וכן לא כל אחד יודע להוכיח באמת.

28. אשתוק ואקבל על עצמי את הדין, משום שאין היתר לדבר לשון הרע בשביל להציל את עצמי או כדי שיהיה לי שם טוב. וכפי שמסופר על רבי שמעון ששאל את בנו למה כתבת כך וכך? (ביודעו שזה לא טוב) והשיב לו, לא אני כתבתי אלא יהודה החייט כתב זאת! ומיד אמר לו רבי שמעון לבנו "כלך מלשון הרע"! (תמנע עצמך מלומר לשון הרע).

תשובות חלק ג' – חסידות/מוסר:

29. איך יוכל האדם להיות "שפל רוח בפני כל אדם", זאת ע"י "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו". ז.א. שמקומו של אותו אדם הוא הגורם לו לחטוא כיון שנמצא כל היום במקום לא טוב ורואה דברים לא טובים ונמצא כל היום במלחמה גדולה עם היצר, ואני אם הייתי במקומו אולי הייתי נכשל יותר.

30. מצד שהזולת לא ממלא את הרצונות האישיים שלי (לא עושה מה שאני מבקש, לא נותן, פוגע בי, שונה ממני, מגלה בי את החיסרון וכו')

31. הרצונות מתבססים בכללות על כל הדברים הגשמיים בעולם שהגוף רוצה.

32. ע"י שאדם יעשה נפשו עיקר וגופו טפל, ממילא לא יהיו לו רצונות גשמיים (אלא מה שצריך לצורך קיום גופו) ולכן לא יתרגז על דברי ומעשיי הזולת שהרי לא בזה נקרא זולתו באמת אלא מצד הנשמות שאב אחד לכולם.

33. א. מצוה למושכם בחבלי עבותות אהבה וע"כ נאמר: הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום כו'. ב. מצוה לאהוב את הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלוקות המחיה נפשם האלוקית וכן לעורר רחמים עליה שהיא בבחינת גלות בתוך הרע. ומה שכתוב שמצוה לשנאתן פי' את הרע שבהם.

34. מצד שאני לא מסתכל עליו בתור "אשם" אלא בתור "מסכן" ולכן אני מרחם עליו ומתעוררת אצלי אהבה אליו לעזור לו.

35. לא לשנוא אותו בשל כך ח"ו, משום שאין דעתו השונה סותרת את עצם מציאותי אלא זהו כיוון חשיבה נוסף שיכול להיות שגם הוא נכון כשם שיש 70 פנים לתורה ובכל זאת הכל נכון. ולפעמים שתי דעות משלימות את האמת ואילו דעה אחת מובילה אל השקר.

36. תחילה צריך להיות "לא תשנא את אחיך בלבבך" ורק כשאני יודע שאני אוהב אותו אז מותר לי להוכיחו, אך אם לא פעלו עליו הדברים כתיב "לא תשא עליו חטא" וזה סימן שלא היו דברי "דברים היוצאים מן הלב" באמת.

37. בדיבור (דומם, צומח, חי, מדבר), ולא בשכל, כי השכל מתבטא ע"י הדיבור.

38. 5 חלקים והם: (1) דיבורי מצוה: בקריאת דברי תורה ודברי תפילה. (2) דיבור הנאהב: בשבח מעלת השכליות ומדות טובות. (3) דיבור המותר: והוא מצרכי האדם במסחרו במאכלו ובמשקהו וכדומה. (4) דיבור האסור: כמו שקר לשון הרע ורכילות. (5) דיבור הנמאס: והוא שיחה בטלה בסיפורי מעשיות שאין בהם תועלת.

39. עיקר הזהירות צריכה להיות בחלק השלישי של הדיבור שהוא דיבור המותר, שכן ע"פ רוב מביא החלק השלישי לחלק החמישי הנקרא דיבור הנמאס, דברים בטלים, והחלק החמישי מביא לחלק הרביעי שהוא דיבור האסור.

40. חובת הלבבות – שער הבחינה – רבינו בחי"י. דיבור הוא המשרת של המדות, לכן אופן התגלות המדה תלוי בדיבור: "דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב".

41. דוגמא א: כנראה שהיה קשה לך להתגבר, יכול להיות שהיית צריך להשקיע יותר מאמץ וחשיבה לפני! דוגמא ב: לפי איך שאני מכיר אותך, זה לא אתה!

42. זה יכול להשפיע על שמו הטוב שיראה כאדם שלילי (כגון: בעל ביקורת, רוגן וכדומה). וכן זה יכול להשפיע על חינוך ילדיו שילכו גם הם בעקבותיו. וכן על פרנסתו שייפחדו לסמוך עליו וכדומה.

43. הרה"ק ר' זושא מאניפאלי, הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב, ומורנו הבעש"ט הקדוש. וההבדל ביניהם: ר' זושא, לא היה מסוגל לראות דבר רע על יהודי. ולכן אהב כל יהודי. רלו"צ מברדיטשוב, גם כאשר היה רואה דבר בלתי רצוי על יהודי היה תמיד מלמד זכות ומליץ טוב על אותו יהודי... וכך הייתה אהבתו לאותו יהודי מלאה ושלימה. ואילו מורנו הבעש"ט הקדוש, ראה בכל יהודי את כל החסרונות ובכל זאת אהב כל יהודי עם כל החסרונות שלו כפי שהם, גם בלי לימוד זכות. כמו שכל אחד אוהב את עצמו עם כל החסרונות שלו.

44. אוי גוי חוטא: עם ישראל המתחטא (מלשון חטיו) לפני קונו. עם כבד עוון: שהעוונות כבדים עליהם ולכן אינם עושים אותם. זרע מרעים: זרע של אוהבים (רע-אהוב). בנים משחיתים: שמשחיתים את עצמם במלחמתה של תורה. ניאצו את ה': גם כאשר מקללים וחוטאים מיד, נזורו אחור: חוזרים בתשובה.

45. כשם שהכתם מהחטא מתפשט באדם אחרי 3 פעמים שחטא (אותו חטא) ואז האדם מתרגל בזה בקל, כך כדי להתנזר מהחטא צריך האדם להתגבר ג' פעמים רצופות על אותו חטא ואז יהיה לו קל אח"כ לצאת מזה.

46. לנצל ולהפוך הייאוש שבא לו מ"מילי דעלמא" לייאוש ב"מילי דשמיא", דהיינו: להיות באותו רגע במרירות ולב נשבר על החטאים שלו ולחשוב שבגלל זה הוא נמצא במצב כזה ומזה יבוא לשמחה שהקב"ה סלח לו על שעשה תשובה וישמח ואז לא יבוא שוב לידי עבירה ח"ו.

47. "מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון" וכו'. ובעבודת האדם: כאשר אדם ירגיל את עצמו תמיד כשנופלת לו מחשבה בלתי רצויה או רצון לעשות דבר בלתי רצוי, לחשוב בשלושה כיוונים: א. מאין באה מחשבה זו האם מקורה בטוב, ולאן היא מובילה, וכן מה יהיו התוצאות הצפויות שבהם יצטרך לשאת בחשבון, כל זה יביא אותו להחלטה הנכונה ויתן לו שליטה עצמית שלא לעשות זאת וממילא "ואין אתה בא לידי עבירה".

48. "אל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל תנחמהו בשעה שמתו מונח לפניו, ואל תשאל לו בשעת נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו. משום שבכל המצבים האלו החבר מרגיש שהתערבותך בשטח אינה מצד שאתה רוצה בטובתו אלא מצד שאתה שמח במצבו ח"ו.

49. "שלי שלך ושלך שלך – חסיד". "שלך שלי ושלי שלי – רשע".

50. "קשה לכעוס ונוח לרצות – חסיד". "נוח לכעוס וקשה לרצות – רשע".

חסידות – מתן תורה

לקוטי שיחות

מועדים

חג השבועות

שער ההלכה

סימן א

ענין בר מצרא

א. בנוגע למתן תורה מספרת הגמרא¹: „בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו. א"ל לקבל תורה בא. אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה וכו' אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וגו'² תנה הודך על השמים³. א"ל הקב"ה למשה החזיר להן תשובה וכו'. אמר לפניו רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה' אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. א"ל למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם. שוב מה כתיב בה' לא יהי' לך אלקים אחרים, בין עמים אתם שרויין שעובדין ע"ז (ועד"ז ענה משה למלאכים אודות דיברות אחרות): כלום אתם עושים מלאכה . . משא ומתן יש ביניכם . . אב ואם יש לכם . . קנאה יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם . . מיד הודו לו להקב"ה וכו'".

מבואר בספרים⁶, שיסוד הטענה — ע"פ הלכה — של המלאכים „תנה הודך על השמים" זהו הדין דבר מצרא:

(1) שבת פח, ב ואילך.

(2) תהלים ח, ה.

(3) תהלים שם, ב.

(4) יתרו כ, ב.

(5) יתרו שם, ג.

(6) בס' שתי ידות (להר"א חזקוני. אמשטרדאם תפ"ו) ר"פ תרומה מביא זה בשם המדרש. ובס' שארית יעקב (להרי"י אלגאזי. קושט' תקי"א. ליוורנו תק"ג) פ' במדבר בשם „כת הקודמי" ז"ל. „ראשונים". ובפני (להחיד"א) פ' יתרו דהוא „שוגרת ומשוגרת". וש"ט בזה בהרבה ספרים — ומהם (נוסף על הנ"ל): באר יצחק (להר"י שאנג"י. שאלוניקי תצ"ה) פ' יתרו דרוש

הדין⁷ הוא שאם אחד מוכר לשני את שדהו, מותר לו לבר מצרא (השכן שלו) לקחת את השדה מהלוקח, כי טוב לבר מצרא שכל שדותיו יהיו סמוכים זה לזה⁸, והתורה אומרת⁹, "ועשית הישר והטוב בעיני ה'".

וזו היתה טענת המלאכים: מכיון שהתורה היא גנוזה⁹, היא נמצאת במרום (בשמים), שזה מקום המלאכים, יש כאן דין "בר מצרא" שהמלאכים יקבלו את התורה, ולכן — "תנה הודך על השמים".

[ולפי זה גם מובן הטעם שהמלאכים רצו לקחת את התורה¹⁰ למרות שכבר היתה שייכת לבני ישראל, שהרי כתוב בתורה "צו את בניי", "דבר אל בניי" (וכיו"ב) — כי הדין בבר מצרא הוא, שגם לאחר המכירה מסלקים את הלוקח מהשדה ונותנים אותה לבר מצרא¹¹].

ובסתירת טענתם¹², מצינו במפרשים¹³ כמה תירוצים — ומהם:

ב'. ראש דוד (להחיד"א) פ' יתרו. חסדי אבות לאבות (להנ"ל) פ"ג מי"ד. מערכי לב (להר"י חזן. שאלוניקי תקפ"א) ערך מ"ת דרוש י"ב. ברית אבות (להר"א בורייאט. ליוורנו תרכ"ב) פ' יתרו. שפת אמת עה"ת פ' יתרו. פתח שער לנחל יצחק ח"א וח"ב. וראה אנציקלופדיא תלמודית מע' בר מצרא.

(7) ב"מ קח, א. רמב"ם הל' שכנים פ"ב ה"ה. טושו"ע חו"מ סי' קעה ס"ו.

(8) רש"י ב"מ שם. רמב"ם שם.

(9) ואתחנן ו, יח. ובתשובות מיימוניות לס' קנין (סי' טז) שהוא קרוב למ"ע.

(9*) ועפ"ז יומתק זה שלא אמרו בקיצור חמודה שגנוזה.

(10) אבל ראה ב"ר פ"א, ד.

(11) ואדרבה, עיקר דינא דב"מ הוא על הלוקח שצריך להסתלק, ולא על המוכר (פרש"י ב"מ שם, ב ד"ה עכו"ם. ועוד*). וראה בס' מערכי לב שם, שמטעם זה אמר הקב"ה למשה שהוא יחזיר להם תשובה ולא השיב להם בעצמו, כי טענת המלאכים היתה על משה (הלוקח).

ומה שהמלאכים טענו להקב"ה** — י"ל: (א) כיון שסו"ס צריך משה להחזירה לשמים

א"כ הפוכי מטרתא למה לי — ע"ד כתובות קי, א (משא"כ בדזבין לעכו"ם (ב"מ שם, ב)).

(ב) החיוב שעל הלוקח — מטיל על המוכר האיסור דלפני עוור. (אבל עפ"ז צ"ע — דסו"ס יש על המוכר איסור (אף — שאינו איסור דבר מצרא), משא"כ הפוכי מטרתא — טרחא בעלמא).

(12) לכאורה אפשר לומר, שתוכן תשובת משה היא שהתורה אינה שייכת בשמים בכלל, ובמילא אין בזה מצרא וב"מ — אבל ראה לקמן בפנים ס"ה, שטענת המלאכים היתה (לא על

חלק הפשט, כ"א) על חלק הסוד שבתורה.

(13) בהתירוצים שהובאו לקמן — ראה בס' שנשמנו בהערה 6.

(*) וראה לקו"ש ח"ט ט"ע 55 ואילך.

(**) במערכי לב שם כ' דהקב"ה גילה להם שטענתם היא רק כלפי משה. אבל עפ"ז

צ"ל שידעו דין דב"מ — לבד כללות ענינו שהוא על הלוקח!

(א) דין בר מצרא שייך רק בקרקע ולא במטלטלין¹⁴, והרי התורה איננה קרקע¹⁵.

(ב) דין בר מצרא חל רק במכירה ולא במתנה¹⁶, והתורה ניתנה במתנה.

(ג) בני ישראל הרי הם קרובים להקב"ה, כמ"ש¹⁷ "מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו", ויתר על כן: בני ישראל הרי הם "בנים למקום"¹⁸, ובקרובים¹⁹ ו(על אחת כמה וכמה) בנים²⁰ אין דין בר מצרא.

(ד) כתוב²¹ שמשא רבינו הי' "איש האלקים", ומבואר במדרש²² שהי' "מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלקים", נמצא שמשא רבינו הי' "בר מצרא" לתורה שהיא בשמים.

(ה) על הפסוק²³ "ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב" אומרים חז"ל²⁴, שמשא רבינו הי' "דן דין אמת לאמיתו" ו"כאילו נעשה שותף

(14) העיטור ח"א אות מ' מכירת קרקעות* — הובא במ"מ הל' שכנים פי"ג ה"ד. הר"י ברצלוני — הובא בטור שם. שו"ע שם סנ"ג.

(15) להעיר מתניא (פ"ד) "ומשם נסעה וירדה כו".

בס' ברית אבות כ', שלתורה דין קרקע יש לה כי היא קיום העולם והעולם נברא על ידה. אבל צ"ע: (א) סוף סוף התורה עצמה היא דבר המטלטל, ומאי נפק"מ שע"י הוא קיום העולם. (ב) העולם נברא בשביל התורה ולא להיפך, ח"ו. (ג) זה שע"י הוא בריאת קיום העולם הוא רק בחי' אחוריים שבה ולא בחי' פנים (תניא קו"א ד"ה דוד זמירות. ובכ"מ). וראה לקמן הערה 52.

(16) ב"מ שם, רע"ב. רמב"ם שם פי"ג ה"א. טוש"ע שם סנ"ד.

(17) ואתחנן ד, ז.

(18) אבות פ"ג מי"ד. ראה יד, א. שמות ד, כב"כג.

(19) כגירסת הבה"ג (הובא בב"י — בשם הר"ן — לטור חו"מ שם ד"ה ואפילו. ד"ה וכתב

עוד) בב"מ שם, ד"ק רוב ות"ח לית בהו משום דינא דב"מ".

(20) תשובת הרי"ף הובא בשטמ"ק לב"מ שם. ובש"ך חו"מ שם סק"ל: ולזה הדעת נוטה

לכאורה וצ"ע.

(21) ר"פ ברכה. תהלים צ, א.

(22) דב"ר פי"א, ד. מדרש תהלים (באבער) מזמור צ. וראה ספרי ר"פ האזינו (ועד"ז

בת"י ותיב"ע שם. תנחומא שם ב): משה קרוב לשמים.

(23) יתרו יח, יג.

(24) שבת י, א. וש"נ.

(*) בעיטור שם: אפי' מטלטלין. אבל במ"מ שם: לבר ממטלטלי. וראה שער החדש לעיטור שם אות קסח.

להקב"ה במעשה בראשית". וההלכה היא²⁵, שאם הלוקח הוא שותפו של המוכר אין דין דבר מצרא²⁶.

ב. על שני תירוצים האחרונים לכאורה אפשר להקשות: הרי משה קבל את התורה מסיני²⁷ לא רק לעצמו אלא לכלל²⁸ בני ישראל²⁹?

ובמפרשים מתרצים: (א) שכל בני ישראל הם ברי מצרא לתורה, כי הרי הנשמות של כל בני ישראל "גזורות מתחת כסא הכבוד"³⁰. (ב) בעת מ"ת היו כל בני ישראל שותפים להקב"ה, כי כבר הי' להם את המצוה של שבת במרה³¹ (לפני מ"ת), וארז"ל³², "כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו וכו' כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית".

ג. אבל בכל התירוצים הנ"ל — צ"ע, כי העיקר חסר מן הספר — הרי אף אחד מהתירוצים לא נזכר במענהו של משה רבינו למלאכים³³.

ואדרבה: שלשת התירוצים האחרונים מביעים, לכאורה, את ההיפך מטענת משה רבינו, שהרי בהם מודגש איך שמשה רבינו (וכל יהודי) הוא קרוב להקב"ה ושייך לשמים והוא שותף להקב"ה; אבל בגמרא משמע להיפך: שהתורה קשורה עם ירידה למצרים וכו'; היא שייכת לגשמיות של הלוקח עד כדי "קנאה", "יצה"ר" וכו'.

(25) רמב"ם שם פי"ב ה"ה. רא"ש ב"מ שם סל"א. נמוק"י שם. טוש"ע שם סמ"ט.

(26) תי' זה הוא אליבא דמ"ד (זבחים קטז, א) יתרו קודם מ"ת בא (כמ"ש בס' באר יצחק).

(27) אבות פ"א מ"א. ובשבת שם: תורה שאתה נותן לי.

(28) חוץ מפילפולא דאורייתא שניתנה למשה אלא שנהג בה טובת עין ונתנה לישראל (גדרים לח, א).

(29) ופשוט דאין לומר שהאדם ב"מ לשמים (יותר מהמלאכים) מצד זה שהוא מורכב "מן העליונים" (ב"ר פ"ח, יא. פי"ב, ח), ובג' (ד') דברים דומה (רק — דומה) למלאכי השרת (חגיגה טז, א. אדר"נ פל"ז, ב. ב"ר פ"ח שם).

(30) זח"ג כט, רע"ב. וראה הנסמן בנצוצי זהר לזח"א קיג, א.

(31) סנהדרין נו, ב.

(32) שבת קיט, רע"ב.

(33) ומ"ש במפרשים, דבזה שא"ל הקב"ה למשה "אחוז בכסא כבודי" רמז לתשובה (דלעיל ס"ב) דנשמות גזורות מתחת כסא הכבוד — אינו מובן, שהרי בדברי משה אין כל רמז לזה. וראה מ"ש במפרשים הנ"ל — ע"ד הפלפול — בכמה תירוצים דלעיל.

ד. כמו"כ קשה על כל אחד משני התירוצים הראשונים (נוסף על הקושיא הכללית הנ"ל):

(א) בתירוצ הראשון: הטעם שאין דינא דבר מצרא במטלטלים הוא כי הסיבה לדינן זה הוא, כדי שיהי' לו שתי השדות סמוכים זל"ז, ובמטלטלים זה לא שייך, כי מטלטלים אפשר לקנות במקום אחר ולהביאם למקומו³⁴. אבל טעם זה לא שייך בתורה³⁴, כי את התורה הוא דבר שאי אפשר להשיג במקום אחר³⁵.

(ב) בתירוצ השני: בענין התורה אנו מוצאים ג' לשונות: (א) "ירושה"³⁶ — "תורה צוה לנו משה מורשה וגו'"³⁷. (ב) "מכירה" — כמרז"ל³⁸ "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כו". (ג) "מתנה" — כמרז"ל³⁹ "ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל כו' תורה כו". וכנוסח התפלה: זמן מתן תורתנו⁴⁰. וג' לשונות אלו מראים שישנם שלשת

(34) ומ"ש בסמ"ע (חומ"מ שם סקצ"ז) "דדוקא בקרקע שהוא קנין עולם תקנו דין מצרנות כו' ולא בהני" — היינו לפי ששם איירי שא' מן השותפין רוצה למכור ובזה לא שייך טעם המבואר בפנים. והא דמפרש (וכן בפרישה לטור) שבשו"ע איירי בנדון דשותפות* — י"ל, כי בלא"ה פשוט שאין שייך במטלטלין דב"מ מטעם המבואר בפנים.
 (34*) ואין להקשות דא"כ שוב בטל הדין דבר מצרא, שהרי דינא דב"מ הוא רק אם הלוקח יכול לקנות שדה במק"א —

כי בקשת המלאכים תנה הודך על השמים פשיטא דהיינו שהתי' רק כמ"ש בלקו"ת תזריע (חג, ב. ובאוה"ת (שם כרך ב' ע' תקלא ואילך)) — הלימוד ב(עולם המלאכים) יצירה, והוא עתה בלימוד תנ"ך ורו"ל בכתהאריו"ל (ליקוטי תנ"ך והש"ס שלו וכו'), ו(רק) באופן כזה ילמדוה ג"כ בני נשמות בגוף בעוה"ז, אבל אז עיקרה בשמים כי (למטה ידועה רק מציאות הרוחניות ולא מהותה. ואפילו אם גם בזה ישתוו עם המלאכים — בכ"ז) קל יותר הבנתה למלאכים, שהם יותר רוחניים, ובנ"י יצטרכו ליגיעה יותר (ולמשלים מהגשם — דוגמת קניית במק"א).

(35) כי לאחר שניתנה תורה למטה — "לא בשמים היא" (ב"מ נט, ב).

(36) ונוגע להלכה — ראה סנהדרין נט, א.

(37) ברכה לג, ד.

(38) שמו"ר פל"ג, א. וראה ברכות ה, א: בא וראה שלא כמדת הקב"ה כו' אדם מוכר חפץ כו'.

(39) ברכות שם. וראה ב"ר פ"ו, ה: ג' דברים נתנו מתנה לעולם. וראה שמו"ר פכ"ח, א: במתנה נתנה לו. ועד"ז שם פל"ג, ב. וראה שבת קה, א: אנא . . יחבית.

(40) ראה המשך וככה תרל"ז פ"א: וי"ל מתן תורה הוא בחי' מתנה שבתורה. בנוגע

(*) ובפרט שבמקור הדין (נסמן בהערה 14) לא נזכר שאיירי בנדון דשותפות. וראה השקו"ט בב"י לטור שם ד"ה אבל לא במטלטלין.

האופנים בשייכותה של התורה לבנ"י, כמבואר בכמה מקומות⁴¹. ומכיון שבתורה ישנו גם ענין ה"מכירה", הרי א"כ שייך גם בתורה הדין דבר מצרא⁴².

ה. יש תירוץ נוסף (שלכאורה הוא מתאים ללשון הגמרא), והוא בהקדים ביאור המפרשים⁴³ שטענת המלאכים הוא בקשר לחלק הסוד שבתורה, כי גם מלאכים יודעים שלחלק הפשט (ועשי') אין להם קשר ולכן טענתם היתה רק על חלק הסוד, ומכיון שכל התורה ניתנה לבני ישראל, והמלאכים יכלו לקחת רק חלק אחד — הדין הוא⁴⁴ ש"מכר כל נכסיו לאחד לית בה משום דינא דבר מצרא".

יש גם דין⁴⁵, שאם המצרן זקוק לזה משום רווח והלוקח זקוק לזה משום ד"דחיקא לי' שעתא", אין דין בר מצרא. וכך גם בגדו"ד: זה שבני ישראל זקוקים לתורה הוא בדוגמת "דחיקא לי' שעתא", כי הרי התורה היא החיות של בני ישראל ("הם חיינו") וע"י התורה יהודי מנצח את היצה"ר, כמרז"ל⁴⁶ "בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין"; משא"כ המלאכים שרצו את חלק הסוד שבתורה, ואין להם יצה"ר, הרי זה ע"ד להרוחה.

אבל יש להקשות על תירוצים אלו: ממענהו של משה "למצרים

לנסוח ברכת התורה — ראה לקו"ש חי"ג ע' 115 הערה 23.

(41) ראה בכ"ז בארוכה: המשך וככה שם פס"ו. סח. ד"ה אם רוח המושל תר"ל פ"ג. ד"ה תורה צו תרג"ד. ד"ה אם רוח המושל תרצ"ה פ"ד ואילך (סה"מ קונט' ח"ב שסא, א ואילך). ד"ה תורה צוה תש"ב. לקו"ש שם ס"ב ואילך.

(42) במכ"ש מהא דמתנה שיש בה אחריות יש בה דינא דב"מ (ראה בהמצוין בהערה 16). וגם לפמ"ש הרשב"ם (ב"ב נא, א ד"ה ה"ג במס'. וראה תוד"ה ולמה קידושין כו, א) דהיכא שכתב בשטר לשון מכר ומתנה לית בה דדב"מ — הרי מפורש שם הטעם כי "במתנה ביקש ליתנה לו ולמה כתב לו בלשון מכר כדי ליפות כחו". אבל בתורה הרי ישנם ב' ענינים ואופנים נפרדים דמכר ומתנה, ומצד המכר שייך בזה דדב"מ.

(43) אלשיך לתהלים מזמור ח. חדא"ג שבת כאן. ועוד. וראה בכמה מהס' שנשמנו בהערה

6. וראה אוה"ת בשלח ע' תרמו ואילך.

(44) ב"מ קח, ב. רמב"ם שם פי"ב ה"ו. טוש"ע שם סל"ו.

(45) רש"י ב"ב ה, א ד"ה ארבעה. בעה"מ לב"מ שם. הובא בנמוק"י ב"מ שם. העיטור אות מ' מכירת קרקעות. רמ"א בשו"ע שם סמ"ט. ופליגי על התוס' ב"ב שם ד"ה ארבעה. רמב"ן במלחמות ב"מ שם. הג"מ שם פי"ב הי"ג. דיעה הב' ברמ"א שם.

(46) קידושין ל, ב.

ירדתם . . כלום אתם עושים מלאכה . . מו"מ . . או"א . . יצה"ר יש ביניכם" — שמלאכים לא שייכים לחלק הפשט והעשי' שבתורה, הרי לא הי' חידוש אצלם, המלאכים ידעו זאת מקודם ולכן בקשו מלכתחילה את חלק הסוד שבתורה. והמענה על כך ש"מכר כל נכסיו לאחד לית בה משום דינא דב"מ", או זה שהתורה היא החיות של בני ישראל — לא נרמז אפי' בדברי משה?

[וזה שהתורה היא "דחיקא לי' שעתא" אצל בני ישראל מצד מלחמת היצר, זהו הסבר בקשר למצב ש"יצה"ר יש ביניכם"; אבל מלשון תשובתו של משה רבינו והאריכות "כלום אתם עושים מלאכה . . משא ומתן . . אב ואם יש לכם" משמע שהתשובה למלאכים היתה (לא כ"כ מצד הענין של מלחמת היצר, אלא) מצד הענין בכללותו, שחלק הפשט (והעשי') שבתורה לא שייכת למלאכים].

ו. והביאור בזה:

התכלית של התורה היא, שעל ידה נפעלת כוונת הבריאה של "נתאוה" הקב"ה להיות לו (ית' 48) דירה בתחתונים". וידוע⁴⁹ הדיוק בתיבת "דירה", שכשם שבדירה נמצא האדם בכל עצמותו כך נתאוה הקב"ה שעצמותו ית' תימשך "בתחתונים". וזה נפעל ע"י התורה, כי ע"י התורה הרי "אותי אתם לוקחים"⁵⁰.

ומצד זה מתבטלת טענתם של המלאכים בדינא דבר מצרא: הדין הוא⁵¹, שאם הבר מצרא רוצה את השדה לזריעה והלוקח לבני', לבנות בית, נותנים את השדה ללוקח, כי "ישוב עדיף ולית בה משום דינא דבר מצרא". ועד"ז הוא בענינו⁵²: מכיון שהתכלית שבתורה היא, לעשות לו

(47) תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו.

(48) כן הי' מוסיף (פעמים רבות) כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) ג"א — נתבאר בלקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך.

(49) אוה"ת בלק ר"ה תתקצז. המשך תרס"ו בתחילתו (ס"ע ג'). ובכ"מ.

(50) ויק"ר פ"ל, יג (לענין מצות). וראה שמו"ר ר"פ תרומה. פל"ג, ו. תנחומא תרומה ג. וראה תניא פמ"ז. ועוד.

(51) ב"מ שם. רמב"ם שם פי"ד ה"א. טוש"ע שם סכ"ו.

(52) ראה עד"ז בס' שארית יעקב (שבהערה 6), שמכיון שבתורה נברא העולם, ותנאי התנה הקב"ה במע"ב אם ישראל מקבלים תורתו מוטב וא"ל אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו, הר"ז דוגמת הדין דארעא לבתי עדיף משום דישב עדיף לן. אבל טעם זה אינו מספיק, כי: א)

ית' דירה ("בית" 53) בתחתונים, במילא אין מקום לטענת המלאכים מצד דינא דב"מ.

וזהו גם מה שמשנה רבינו ענה "למצרים" 54 ירדתם . . כלום אתם עושים מלאכה . . משא ומתן יש ביניכם וכו': תורה שייכת לבני ישראל איך שזה קשור עם ישוב העולם, עוה"ז הגשמי (בין עמים . . קנאה יש) דוקא (כי התורה ניתנה לעשות לו ית' דירה בתחתונים) 55.

ז. זה שהתורה לא ניתנה למלאכים, הוא לא מפני שהעליונים אינם זקוקים להמשכת העצמות שע"י התורה — כי גם בעולמות עליונים מצד עצמם מאירה רק הארה מאלקותו ית', והם ב"ירידה מאור פניו ית' 56;

וע"י עבודת התחתונים נפעלת המשכת העצמות "דירה לו ית' 57 גם בעליונים, בכל סדר ההשתלשלות 57;

גם החיות של עולמות העליונים תלוי בתורה* (ראה תניא רפכ"ג. קו"א ד"ה דוד זמירות. ובכ"מ). (ב) זהו רק בחי' אחוריים שבתורה ולא בחי' "פנים" שבה (קו"א שם). (ג) ועיקר: זה שקיום העולם הוא ע"י התורה אינו נרמז כלל בתשובה משה. משא"כ עפמש"כ בפנים, שתשובת משה היא כי התכלית של נתינת התורה הוא לעשות לו ית' דירה בתחתונים — דוגמת ישוב וחיזוק העולם. ובזה מתבטא עצם ופנימיות התורה — ראה לקמן ס"ח והערה 61.

(53) להעיר מהמבואר (ד"ה בשעה שהקדימו תשי"ב. ד"ה יבחר לנו תשכ"ג) שהכוונה דדירה בתחתונים (שמושרשת בעצמותו ית'), היא הסיבה (וע"ד) מה שכל אדם יש לו רצון מוחלט בעצמותו לבנות בית.

(54) מל' מיצר וגבול, בחי' העלם והסתר (תו"א מט, ד. ועוד) — כללות עוה"ז שאינו מאיר שם גילוי אלקותו ית' שלמעלה מן הטבע (ראה שם נ, ב — לענין זמן הגלות). (55) וראה מדרש תהלים מזמור ח: א"ל אינה ראוי להתקיים בכם . . והיכן היא מתקיימת בתחתונים שנאמר אנכי עשיתי ארץ ואדם עלי' בראתי.

(56) תניא פל"ו. וראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א פ"ד.

(57) להעיר מד"ה נ"ח תרמ"ג ספ"א [נדפס ב"התמים" ח"ג ע' מז].

(* ואף שזה תלוי בקיום התורה, היינו קיום המצות הכתובות בתורה (שזהו פי' מרז"ל בראשית בשביל התורה ועוד), במעשה המצות של התחתונים (תניא וקו"א שם) — הרי (לולא הטעם דלקמן) זהו מפני שהתורה ניתנה למטה. שהרי פשוט שכשביקשו המלאכים תנה הודך על השמים — גם קיום המצות כלול בזה (אלא שהוא ברוחניות). ולהעיר ממרז"ל (ראה תניא פ"ד ופ"כ) דאהוי"ר הם שרש כל מ"ע ומל"ת — ואהוי"ר ה"ה עבודת המלאכים וכו'. וראה תניא רפ"ט.

מבחן – שיחת כ"ק אדמו"ר על חג השבועות "בשעה שעלה משה למרום" – טענת המלאכים

שם התלמיד: _____ תאריך: _____

מבחן בשיטה אמריקאית – סמן את התשובה הנכונה ביותר!

(1) מה היתה טענת המלאכים לפני ה' בשעה שעלה משה למרום?

- ☐ שלא צריך תורה בשמים.
- ☐ שיתן את התורה בשמים ובארץ.
- ☐ תמונה גנוזה... אתה מבקש ליתנה לבשר ודם... תנה הודך על השמים.

(2) מה היתה תשובת משה למלאכים?

- ☐ התורה היא רוחנית ואינה שייכת למלאכים.
- ☐ למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם... בין עמים אתם שרויים... משא ומתן .. יצר הרע יש ביניכם...
- ☐ התורה היא גשמית ולכן שייכת לנו.

(3) מהו דין "בר מיצר" (מיהו הנקרא בר מיצר)?

- ☐ האדם שנמצא בצד המצר של שדות המוכר הוא הקצם.
- ☐ האדם המוכר את שדותיו לשכנו הוא המצרן.
- ☐ האדם הקונה שדה מן המוכר הוא המצרן.

(4) מהו המקור והשעם לדין זה מן התורה?

- ☐ ובערת הרע מקורבך.
- ☐ ואהבת לרעך כמוך.
- ☐ ועשית הישר והשוב.

(5) סמן V- במשבצת המתאימה המשיכת בין המקרה לדין:

לא חל עליו הדין של בר מיצר	חל עליו הדין של בר מיצר	המקרה
		מכר לו נכסים ניידים (מיטלטלין):
		נתן לו הקרקע במתנה ולא במכירה:
		מכר לו את הקרקע ולא נתנה לו במתנה:
		מכר קרקעו לקרוביו או בניו:
		מכר הקרקע לחברו האהוב ביותר:
		מכר קרקעו לשותפו בקרקע שגר רחוק:
		רצה המצרן לקנות רק חלק משדהו והקונה רוצה הכל:
		רצה המצרן להגדיל רווחיו והקונה לצורך קיומו:
		רצה הלוקח את השדה לבנות בית והמצרן בשביל לזרוע:

6) על מה התבססה טענת המלאכים (בזכות מה הם יכלו לטען כן)?

- ☐ על רצונם העז ללמד תורה.
- ☐ שהם נקראים בר מיצרא לקב"ה והם קודמים לנו.
- ☐ שהם רוחניים ואנחנו גשמיים.

7) סדר ע"פ סדר את 5 התרועות המובאים בכמה ראשונים ואחרונים ובמדרש להפרכת טענת המלאכים!

- ☐ בני ישראל הם קרובי של הקדוש ברוך הוא ואף נקראו בנים ולכן קדמו למלאכים.
- ☐ משה רבנו היה שתף לקדוש ברוך הוא במעשה בראשית ולכן קדם למלאכים.
- ☐ התורה היא מתנה לישראל ולא קנייה ולכן לא חל עליה הדין של בר מיצרא.
- ☐ משה רבנו היה חציו איש האלקים ולכן גם הוא היה בר מיצרא לקדוש ברוך הוא.
- ☐ התורה היא כמו משלסליו ולא כמו קרקע ולכן לא חל עליה הדין של בר מיצרא.

8) מה הקשי בתרועת הראשון שהתורה איננה קרקע ודומה למשלסליו?

- ☐ שהתורה נקראת קרקע.
- ☐ שאסור לשלסל את התורה מקום למקום.
- ☐ שאי אפשר להשיגה בשום מקום ודומה יותר לקרקע.

9) מה הקשי בתרועת השני שהתורה נתנה לישראל כמתנה?

- ☐ התורה היא גם מכירה שנאמר: מכרתי לכם תורת.
- ☐ התורה היא מתנה על מנת להחזיר ולא מתנה ממש.
- ☐ התורה אינה מכירה ואינה מתנה.

10) מה קשה על ב' התשובות האחרונות שמשה היה איש האלקים או שתף להקב"ה?

- ☐ הרי משה לא קבל את התורה לעצמו אלא בשביל ישראל ולא חשוי בעצמו בר מיצרא או שתף.
- ☐ רק חצי מקנו היה איש האלקים ומה עם החצי השני.
- ☐ אם היה שנה למלאכים למה גם הם לא קבלו.

11) מהו הקשי הכללי גם אם נאמר שישראל הם בגדר בר מיצרא לקב"ה מצד נשמתם או שתפים אליו?

- ☐ כי זה לא ברור מי הבר מיצרא פה.
- ☐ בתשובת משה למלאכים אינו מזכיר כלל צד המעלה של מקבלי התורה אלא הצד הנחות והגשמי דווקא.
- ☐ כי המלאכים הם יותר רוחניים בכל מקרה.

12) כיצד מסברת טענת המלאכים ותשובת משה על פי האלשיך והמהרש"א?

- ☐ המלאכים תבעו את החלק הנגלה שבתורה כי כבר יש להם את החלק הרוחני.
- ☐ המלאכים תבעו את חלק הסוד שבתורה ולא את הנגלה שבנדאי שיך לבני אדם ולא למלאכים, ואלו בני ישראל רוצים את הכל.
- ☐ המלאכים רצו את החלק הנגלה בשביל עצם קיומם.

13) מדוע תשובת האלשיך והמהרש"א אינם מספקות וברורות?

- ☐ משום שבזמן מתן תורה עוד לא היה חלק הסוד.
- ☐ משום שבתשובת משה לא מזכיר כלל הצד הרוחני והנסתר אלא להפך.
- ☐ משום שהחלק הנסתר לא כתוב בתורה הנגלית.

14) מהו הבאור הסופי של הרבי לתשובת משה למלאכים על טענתם?

- ☐ התורה מגלה סודות רק לבני אדם ולא למלאכים.
- ☐ התורה היא כתובה והמלאכים לא יודעים לקרוא.
- ☐ התורה נתנה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים להשראת שכינתו והתגלות עצמותו בעולם ולכן הרגיש משה כל הענינים השייכים לשובו של עולם.

15) מדוע בכל זאת משתוקקים גם המלאכים לתורה למעלה?

- ☐ כי קשה להם לרדת למטה.
- ☐ כדי להמשיך גלוי העצמות גם בעליונים.
- ☐ כדי להאיר עוד יותר את העולמות התחתונים.

16) אם כן, מי יפעל גלוי אור העצמות בעליונים אם לא המלאכים?

- ☐ בני ישראל מלמטה פועלים על ידי התורה גם על העולמות העליונים.
- ☐ הקדוש ברוך הוא מלמעלה.
- ☐ אף אחד לא פועל זאת.

17) כיצד יתכן לומר שהאדם התחתון יפעל מלמטה על העולמות העליונים של המלאכים (מהו הפישל לזה)?

- ☐ כמו שאדם גבוה מטפס על אדם נמוך ומגיע למעלה.
- ☐ כמו מנוף שמגביה הכל למעלה כאשר אוחז הכל מלמטה, כך ישראל מגביהים (ע"י התורה) את כל בנין הבריאה וסדר ההשתלשלות.
- ☐ על ידי שבונים מגדל גבוה שראשו מגיע עד השמים.

18) מהיכן לבני ישראל הפח לפעל על העליונים, ומדוע דוקא לו?

- ☐ פח זה נתן דוקא לנשמה שמלבשת בגוף ונלחמת עם הרע והופכת אותו לטוב ובכך יוצרת דבר חדש – יש מאין שזהו פח מעצמותו יתברך שהוא אין סוף ונתן פח זה רק לאדם התחתון ולא למלאכים שאין להם גוף ויצר הרע.
- ☐ כי הם אוכלים מאכלי חלב שהתורה נמשלה להם.
- ☐ כי הם אוכלים הרבה בשר.

בהצלחה!!!

ציון: _____ חתימת הבודח: _____

הערות: _____

שיחת קודש – חג השבועות "מתן תורה": "בשעה שעלה משה למרום"

-סיכום השיחה-

א. טענת המלאכים - ותשובת משה:

"... אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה וכו' אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וגו' תנה חודך על השמים..."

אמר לפניו רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. א"ל למצרים ירדתם! לפרעה השתעבדתם? תורה למה תהא לכם?... לא יהיה לך אלקים אחרים, בין עמים אתם שריוון... כלום אתם עושים מלאכה... משא ומתן יש ביניכם... אב ואם יש לכם... קנאה יש ביניכם... מיד חודו לו להקב"ה וכו'.

ב. הבסיס ההלכתי לטענת המלאכים:

מצד הדין של "בר מצרא"

כאשר אדם רוצה למכור את שדהו הרי לשכן שלו יש זכות קדימה לאחר ויכול להוציא מיד הלוקח את השדה אפילו לאחר מכירה. ולכן חל על המלאכים הדין של בר מצרא לקבל את התורה.

ג. הפרכת טענת המלאכים ע"פ המפרשים:

ד. הקושי שבתירוץ הנ"ל:

הרי משה קיבל תורה מסיני לא רק לעצמו אלא לכל בנ"י, ופשוט שאין לומר שהאדם הוא בר מצרא לשמים יותר מהמלאכים. ואף שיש שתירצו שנשמות ישראל הם ב"מ לתורה, וכן שהיו ישראל שותפים להקב"ה בשעת מתן תורה. אך כל זה אינו מובא במענה משה למלאכים וא"כ העיקר חסר מן הספר?

בתירוץ הא': שאין במטלטלין הדינא ד"בר"מ, הרי התורה היא לא כמו מטלטלין, שהרי א"א להשיגה בשום מקום ודומה יותר לקרקע? ובתירוץ הב': על התורה מצינו גם לשון מכירה, "מכרתי לכם תורתי"?

הקושי

ה. תירוץ שונה מ-5 התירוץ הנ"ל – ודחיקותיו:

תירוץ נוסף ושונה מ-5 התירוץ הנ"ל ומתאים יותר ללשון הגמרא, הוא: שטענת המלאכים הייתה על חלק הסוד שבתורה ולא על חלק הפשט והעשיה שבתורה שאין להם חלק בזה. ומפני שלבנ"י ניתנו יותר חלקים, הרי הדין ש"מכר כל נכסיו לאחר לית בה משום דינא דבר מצרא". ועוד שבנ"י זקוקים לתורה משום שהיא חיותם בדוגמת "דחיקא לוי" שעתא" ואלו המלאכים שאין להן יצה"ר רוצים את חלק הסוד רק בשביל הרווחה, ובמקרה זה לא חל הדין דבר מצרא. אך תירוץ זה ג"כ דחוק- משום שכל זה אינו מוזכר אפילו ברמז בדברי משה?

ו. הביאור הסופי ע"פ הרב':

הביאור הוא: ש"ענתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים", וענין זה נפעל ע"י התורה "אותי אתם לוקחים". ומצד זה מופרכת טענת המלאכים משום שהדין אם הלוקח רוצה את הקרקע ע"מ לבנות בית ואילו הב"מ בשביל לזרוע הלוקח עדיף משום ש"שוב עדיף". וזהו מה שענה משה למלאכים "למצרים ירדתם... כלום אתם עושים מלאכה.. מו"מ יש ביניכם וכו' שכל זה קשור לישובו של עולם עוה"ז הגשמי לעשות לו ית' דירה בתחתונים. וזה אינו יכול היעשות ע"י המלאכים למעלה כי רק ע"י עבודת התחתונים נפעל המשכת העצמות בכל סדר ההשתלשלות גם בעליונים (וכמו מנוף שמרים הכל מלמטה) ולכן נתן הקב"ה את התורה דווקא למטה בעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו כי דווקא ע"י מתרומם כל הבנין של סדר ההשתלשלות. וזהו גם מה שמשה הדגיש בתשובתו "קנאה יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם"- בשביל להדגיש את ענין התחתון שבעולם – עד שהוא מלא קליפות. והטעם שכל זה יכול להיעשות רק ע"י התחתונים, הוא משום שכח העצמות שבתורה מתגלה בפועל רק בעבודת הנשמה המלוכשת בגוף גשמי ובמצרים וגבולים של עוה"ז. משום שהיא באה להילחם ברע ולהפכו לטוב וזהו חידוש שעושים מהיש – אין שכח זה הוא רק בעצמותו וכוח זה הוא נתן בנשמות ישראל למטה – ולא למלאכים למעלה.

-סיכום ענייני "שבועות" חג מחו תורתנו

שמות החג וטעמיו

הטעם:
1. שבוע בלשון רבים, ע"ש שסיימנו לספור שבעה שבועות.
2. מלשון שבועה - 2 שבועות: ה' נשבע לישראל, שלא יחליפם באומה אחרת. וישראל נשבעו לה', שלא נמיר אותו באל אחר.
1. על-שם שעוצרים בו ממלאכה.
2. על-שם שעצרנו מלספור הימים והשבועות.
3. יש אומרים (רמב"ן ועוד) כשם ששמיני עצרת הוא המשך וסיום חג הסוכות, כך שבועות הוא סיום חג הפסח ולכן יש לשניהם אותו השם.
על-שם עונת הביכורים המתחילה בחג השבועות, שבה מביאים לפני ה' בבית-המקדש את ביכורי הפירות (פירות שבכרו) משבעת המינים.
על-שם עונת קציר החיטים, שחג השבועות חל בה
שביום זה ניתנה תורה לישראל בסיני

שמות החג:
חג השבועות
עצרת
יום הביכורים
חג הקציר
זמן מתן תורתנו

שמות הר סיני וטעמיו

הטעם:	שמות הר סיני
(א). כי הוא ממוקם במדבר סיני. (ב). כי משם ירדה שנאה (סיני מלשון שנאה) לעולם.	הר סיני
(א) (שבת פט ע"ב) לא הר חורב שמו אלא הר סיני שמו, ולמה נקרא שמו חורב שמשם יצאה חורבה לעובדי כוכבים". (ב) חורב הוא הר סיני, כי מפני החורב והיובש יהיה שם הסנה (רמב"ן דברים א, ו). (ג) והוא סיני, כמו שאמר (שמות ג, א): "ויבוא אל הר האלהים חורבה". כי לכך נקרא חורב, לפי שהיה המדבר ההוא ציה גם חום, ולא היה מים, כי אם אחר המדבר במקום אשר נהג משה את צאן יתרו, כמו שביארתי. ולזה נאמר (דברים א, ו): "י"י אלוקינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה". (אברבנאל, שמות יז, א-ז)	הר חורב
1. גבנוני מלשון גיבן או דק, שכל ההרים הם בעלי מומין לגביו (אבן עזרא, שפתי כהן תהילים סח, טז) 2. הר המיוחד שבהרים, ע"ש גובהו (רש"י תהילים סח, טז).	הר גבנונים
1. הר אלהים הר בשן - והיכן פירשה בהר סיני שהוא הר אלוקים סמוך לבשן בעבר הירדן. (רש"י תהילים סח, טז). 2. הר סיני אשר ירד עליו ה' הוא לכם הר בשן ר"ל כמו שהר בשן הוא דשן ושמן ומקום מרעה כן הוא לכם הר סיני כי זכות התורה שקבלתם שמה היא הרועה אתכם ומגין עליכם.	הר בשן
1. כי עליו ירד ה' כנאמר: "וירד ה' על הר סיני". 2. כי בו נראה ה' למשה ב"סנה" ואף אמר לו: "בהוציאך וכו' תעבדון את האלקים על ההר הזה".	הר האלוקים

מנהגי שבועות וטעמים

המנהג:	טעמו:
נוהגים להיות ערים כליל שבועות כל הלילה ולומר "תיקון ליל-שבועות".	לתקן מה שהיו בני-ישראל ישנים בעת שירד ה' לתת תורה לישראל.
נוהגים לקרוא "מגילת רות" בחג השבועות.	כמה טעמים נאמרו בזה: (א) יום זה הוא יום הולדתו ופטירתו של דוד המלך שיצא מרות המואב'ה. (ב) מפני שסיפור מגילת רות התרחש בימי קציר חיטים, כמו חג השבועות הנקרא חג-הקציר. (ג) מפני שרות הייתה גרת צדק, כמו שאנו היינו בעת מתן תורה. (ד) רות בגימטריא 606 רמז ל-606 מצוות התורה שנתנו לישראל (בנוסף ל-7 מצוות בני-נח).
נוהגים לאכול מאכלי חלב וגבינה בחג השבועות בנוסף לסעודת החג הבשרית.	כמה טעמים נאמרו בזה: (א) מפני שבשעת מתן-תורה קבלו ישראל דיני כשרות, ואותו יום לא היו יכולים להשתמש בכליהם עד שיכשירום, לכן אכלו מאכלי חלב. (ב) מפני שהר סיני נקרא הר גבנונים (מלשון -גבינה). (ג) זכר ל"שתי-הלחם", שלכן אוכלים 2 סוגי מאכלי חלב לכל הפחות. (ד) נאמר בפסוק בקשר למנחת החג: "מנחה חדשה לה' בשבועותיכם", ר"ת חלב.
נוהגים לאכול "קרעפלאך" (בצק משולש ממולא בבשר).	(א) כי התורה מורכבת משלושה, ונתנה לעם משולש, בחודש השלישי (לאחר ג' ימי הגבלה), ע"י משה הבן השלישי (של עמרם). (ב) הבשר המכוסה בתוך הבצק הוא רמז לתורת הסוד הנסתרת ומכוסה.
נוהגים לטבול במקווה 4 טבילות (טבילה נוספת על הטבילות הרגילות).	בכדי להוסיף על ג' הטבילות שרגילים בדרך כלל, מפני שהתורה נמשלה למים.
נוהגים שגם הילדים הקטנים באים לבית-הכנסת לשמיעת "עשרת הדברות".	משום "בנינו ערבים בעדנו" הילדים הקטנים הם הערכות שנקיים את התורה לדורות עולם
נוהגים לקשט את בית-הכנסת לנוי עם פרחים ועצים.	(א) כיון שזהו יום הדין לפירות העץ. (ב) כדי להזכירנו את הר סיני שהיה מכוסה בירק עת מתן תורה. הערה: אך ישנם קהילות שנהגו מזה בדורות האחרונים משום שכך הוא מנהג הגויים בבית טפלותם ומשום "אל תדמו לחוקות הגוי".

מספר ומשמעותו - ע"פ מאמרי חז"ל

שתיים מי יודע?

בחג השבועות הביאו 2 חלות חמץ מן התבואה החדשה שנקצרה מן השדה בתור תודה לה'.

2 הלחמים רומזים: לתורה שבכתב - ולתורה שבעל-פה.

שלושה מי יודע?

בזוהר הקדוש (שנוהגים לומר בתיקון ליל שבועות) נאמר:
"ברוך רחמנא דיהיב אוריין תליתאי, לעם תליתאי, בירחא תליתאי, ע"י תליתאי, ביומא תליתאי".

התורה נקראת "תורה תליתאי":
(תורה משולשת), משום שהיא מורכבת מג' חלקים: תורה, נביאים, כתובים.

וניתנה "לעם תליתאי":
(לעם משולש) משום שהוא מורכב מ, כהן, לוי, וישראל שכולם הם זרעם של, אברהם, יצחק, ויעקב.

החודש שבו ניתנה התורה גם-כן מכונה, "ירחא תליתאי" (חודש השלישי): כי הוא החודש השלישי למניין החודשים מן התורה, חודש סיון.

והיא ניתנה לנו "על-ידי תליתאי":
משה-רבנו המכונה (שלישי), משום שהוא הבן השלישי של עמרם (אהרן, מרים, משה).

ו"ביומא תליתאי" ביום השלישי של שלושת ימי הגבלה.

ברכת: "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות"

ענה על השאלות שלפניך:

① הסבר את המאמר: "אוריין תליתאי לעם תליתאי בירחא תליתאי על ידי תליתאי ביומא תליתאי!"

② מה מרמזות 2 החלות של "שתי הלחם"?

③ מה הוא הטעם למנהג להישאר ערים כל הלילה בליל-שבועות?

④ מדוע נוהגים לקרוא מגילת רות בחג השבועות? (כתוב לפחות 2 טעמים)

⑤ מה הוא מקור המנהג שגם הקטנים באים לשמוע עשרת הדברות?

⑥ כתוב מס' טעמים למנהג שאוכלים מאכלי חלב וגבינה!

⑦ מדוע יש נוהגים לאכול קרעפלאך עם בשר?

⑧ מדוע נוהגים להוסיף טבילה אחת על מס' הטבילות הקבוע?

⑨ מה הוא המקור למנהג קישוט בית הכנסת בעצים ופרחים, ומדוע הופסק מנהג זה ע"י חלק מקהילות ישראל (ע"פ הטעם שמביא הגר"א)?

⑩ מה קבלת על עצמך בתור הכנה לחג השבועות?

בהצלחה רבה ומופלגה!!!

ציון: _____ . חתימת הרב: _____ .

משימה שבועית - שבוע א':

לפניך עשרה ערכים ומצוות, עליך לחשוב עליהם ולבחור ערך אחד אחד מתוך הרשימה, את הערך הזה עליך לחקור מן הראשונים ומן האחרונים ולהעמיק בו. לאחר שחקרת עליך לשתף את חבריך בכיתה ולהרצות בפניהם ובפני הרב את הנושא בין 5 ל 10 דקות. לסיום עליך להדגים (מלשון דוגמה) חבר אחד מופתי משכבת הלימוד שלך. עליך לתת דוגמה מההתנהגות שלו כאן בתלמוד תורה או מחוצה לו הממחישה את הנושא:

- מצוות כיבוד הורים
- מצוות כיבוד רבו
- דיבור בלשון נקייה
- ערך הלימוד וההתמדה
- מיצוי היכולות ומימוש הכישרונות
- לדעת להקשיב
- אהבת ישראל/עזרה לזולת
- שמירת הגוף והנפש
- נימוס ודרך ארץ
- שמירה על רכוש הזולת.

משימה שבועית - שבוע הכנה למתן תורה:

בכל שבוע במשך שבתות הקיץ אנו נוהגים ללמוד פרק אחד מפרקי אבות אותו אנו חיים כל השבוע, לומדים, משננים ומפנימים לחיי היום יום באופן של "הלכה למעשה". השבוע אנו מתכוננים למתן תורה ולומדים את פרק ו' (ברייתא) במסכת אבות, "שנו חכמים בלשון המשנה". הפרק הזה נקרא בחז"ל 'פרק קניין תורה' כי בו הורו לנו חז"ל כיצד ניתן לקנות את התורה באופן של קניין צחי ומהי הדרך והפעולות שעל ידם יזכה האדם לכתר תורה.

המשימה: עליך לבחור משנה אחת ולהתמקד עליה בכמה מובנים:

- א. ללמוד אותה היטב עם כל הביאורים.
 - ב. לסכם אותה בקצרה בלשונך.
 - ג. לסכם בכמה נקודות, מה למדת ממנה ומה אתה לוקח איתך לחיי היום יום מתובנות שלה.
 - ד. להכין מיצג, מצגת או סרטון או מוצג או ציורים הממחישים את התובנות שלקחת ממנה.
- את הסיכום והתובנות ואת המיצג שהכנת תשלח למספר הווצאפ של רכז המבצעים ותקבל על כך כרטיס הגרלה להגרלה הגדולה שתתקיים בערב היציאה לחג השבועות. כמו כן התוצרים היפים שלך יפורסמו בסרט מיוחד שיישלח להורים.